

STARTEN MOT ETT BÄTTRE LIV

- GRUNDERNA I STARTTRÄNING

STARTEN MOT ETT BÄTTRE LIV

- GRUNDERNA I STARTTRÄNING

Organisationen Valtakunnallinen työpajayhdistys ry (TPY) grundades år 1997 av yrkesmänniskor inom verkstadsbranschen. TPY arbetar med att utveckla verkstädernas verksamhetsförutsättningar och arbetstagarnas kompetens i samarbete med olika aktörer på verkstadsfältet och i branschen i övrigt.

TPY är en av undervisnings- och kulturministeriet utnämnd service- och utvecklingscentral för ungdomsarbete. Organisationens medlemmar utgörs av cirka 200 verkstäder och organisationer inom social sysselsättning. Undervisnings- och kulturministeriets ungdomsenhet svarar för den grundläggande finansieringen.

ISBN 978-952-67587-4-9 (sid.)
ISBN 978-952-67587-5-6 (PDF)

Hävkraft
frånEU
2007-2013

*Kari Hilpinen, Soile Huuonen,
Jari Kivirinta, Anne Välimaa (red.)*

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry

STARTEN MOT ETT BÄTTRE LIV

- GRUNDERNA I STARTTRÄNING

*Kari Hilpinen, Soile Huuonen, Jari
Kivirinta, Anne Välimaa (red.)*

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry

Utgivare: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry
med stöd från Penningautomatföreningen
© Valtakunnallinen työpajayhdistys ry och författarna

Denna bok har översatts till svenska och publicerats inom
ESF-projektet ULA - Ungdom/Lärande/Arbete. Projektet finansieras av Närings-
trafik- och miljöcentralen med medel från Europeiska Socialfonden samt
Svenska Kulturfonden och Svenska Folkskolans Vänner.

ISBN 978-952-67587-4-9 (sid.)

ISBN 978-952-67587-5-6 (PDF)

Pärm: Dana Rautelin

Ombrytning: Dennis Norrgård, Artel

Pärmbild: Vilma Pakkanen, Tukeva-työvalmennussäätio, Starttipaja

Översättning: Eva Berg, LingArt

Tryckeri: Painotalo C-4, Vaajakoski 2013

Innehållsförteckning:

Förord	4
Verkstadsverksamheten i ett nötskal	6
Verkstaden	6
Träningen	7
Träningsnivåer	8
Verkstäderna och startträningen svarar mot samhällets behov	10
Samhällsgarantin för unga	10
Startträningen som en möjlighet att svara mot ungdomsgarantin och den förändrade lagstiftningen ...	11
Startträningen är sektorövergripande och målinriktad verksamhet	13
Startträningens målgrupp	13
Exempel på deltagare	14
Resurser som behövs för startträningen	16
Resultat som eftersträvas i startträningen	17
Startträningens aktörer och deras roller	18
Deltagarna lotsas till startträningen.....	18
Handledarens roll i startträningen	18
Individuell träning i startträningen.....	19
Nätverksaktörernas roller.....	19
Startträningens process	21
Startträningens inledande skede.....	21
Träningsplan.....	22
Målenlig startträning och dokumentering	23
Slutlig utvärdering och efterstöd.....	25
Erfarenheter från pilotprojekt – olika sätt att genomföra startträning	26
Stiftelsen Tukeva-työvalmennussäätiös startverkstadstjänst	26
Tjänsten Vamos vid Helsingfors Diakonissanstalt	28
Startverkstadsprojektet vid Joensuu Nuorisoverstas ry	30
Omnia startgruppsprojekt	31
Föreningen Silta-Valmennusyhdistys ry:s gruppträning Potkua Päivään	32
Erfarenheter och utvärderingar av startträningen	33
Startträning som en del av servicesystemet.....	36
Startträningens framtidsutsikter	21
Källor	39

Förord

Projektet Starten mot ett bättre liv, som finansierades av Penningautomatföreningen RAY och verkställdes av Valtakunnallinen työpajajhdistys ry (TPY), genomfördes under åren 2009–2012. Projektet verkade i nära samarbete med det nationella projektet för stödboende för ungdomar, som koordinerades av Förbundet för ungdomsbostäder (NAL). I de pilotprojekt som ingick i projektet Starten mot ett bättre liv och i verkstädernas startträningarnätverk utformades och vidareutvecklades träningsarbetet med lägst tröskel på verkstäderna. I nätverket fanns en omfattande representation av olika verkstadsaktörer, och projektets pilotverksamhet genomfördes i Joensuu, Kuopio, Helsingfors, Esbo och Tammerfors. Också NAL:s lokalföreningar deltog i samarbetet.

Startträningens verksamhetsmodell har skapats i verkstadsgemenskaper och verkstadsnätverk, för den målgrupp som behöver särskilt och starkt stöd. I Finland finns 25 000 unga som står utanför utbildning och arbetsliv och inte heller är arbetslösa arbetssökande.¹ För en del av dessa unga är framtidsutsikterna väldigt diffusa och den egna tron på att klara sig är svag. En del av dem står redan utanför samhället, och för en del är sannolikheten stor att inom en nära framtid hamna utanför. Utanförskapet kan synas som drogproblem, problem med den mentala hälsan, bostadslöshet, ekonomiskt trångmål, överskuldsetting och brottslighet, vilka alla i sig ytterligare förstärker utvecklingen mot marginalisering. För en del unga är tröskeln till tjänsterna och till att engagera sig i dem för hög. Undersökningar visar att det behövs koordinering av tjänsterna, ställen som erbjuder tjänster med låg tröskel och förtroendepersoner som koncentrerar sig på personlig handledning samt speciell satsning på utvecklingen av och förbättrad tillgång till mentalvårds- och missbrukarvårdstjänster för unga.² En del unga behöver också tjänster inom stödboende.

Startträningen svarar på de specifika behoven hos dem som har hamnat utanför strukturerna och beaktar varje situation individuellt. Startträningen är multiprofessionell, sektorövergripande och helhetsbetonande verksamhet med lägst tröskel, som fokuserar på att förbättra vardagshanteringen och grundar sig på avtal. Verksamheten ger deltagaren stöd i att hjälpa sig själv och optimerar samarbetet inom och mellan de olika nätverken. I verksamheten beaktas deltagarens livssituation ur ett helhetsperspektiv. I startträningen betonas betydelsen av att själv ta ansvar. Handledaren hjälper deltagaren att hjälpa sig själv och ta ansvar för sitt eget liv.

Startträningen erbjuder den del som ofta saknas i tjänsteutbudet, dvs. den som kan svara på de individuella behoven hos de människor som är i allra svagast position i samhället. Startträningen är också en verksamhet som svarar mot de utvecklingsbehov som har lyfts fram i lagstiftningen. I ungdomslagen betonas sektorövergripande samarbete, ett nätverk för vägledning av och tjänster för unga samt utvecklingen av detta.³ I den aktuella reformen av socialvårdslagstiftningen flyttas tyngdpunkten till förebyggande arbete och tidigt stöd.⁴ I lagförslaget anges för första gången även social rehabilitering, och när denna reform genomförs erbjuder verkstädernas startträning ett alternativ för kommunerna och en partner i genomförandet av social rehabilitering.

Projektet Starten mot ett bättre liv har med hjälp av pilotprojekt och genom att anpassa verksamheten svarat på behovet att utveckla handledningstjänster med lägst tröskel. Guiden du håller i din hand är slutpublikationen för projektet Starten mot ett bättre liv och fungerar som en introduktion i startträningen och dess välfungerande rutiner.

1 Nuorten yhteiskuntatarkku 2013.

2 Pietikäinen 2007.

3 Ungdomslagen (27.1.2006/72) 3 kapitel 7a §

4 Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. STM 2012: 21.

I guiden har vi sammanställt grundläggande information om startträningen och handledningsprocessen, och vi har strävat efter att skapa en så användarvänlig struktur som möjligt. På grund av projektets målgrupp koncentrerar vi oss i denna publikation på unga deltagare, men modellerna kan tillämpas även vid arbete med äldre deltagare.

Inom projektet har värdefullt arbete gjorts med att utveckla verksamheten och främja de ungas deltagande, likställdhet och jämlika möjligheter. Vi önskar att guiden ska vara till nytta för alla som är intresserade av startträning, men speciellt för dem som planerar att inleda startverksamhet. Många olika aktörer, från ministerie- till verkstadsnivå, projektarbetare, experter, disponenter, stödboendearbetare, socialarbetare, missbrukararbetare, handledare i individuell träning och gruppträning, har påverkat utformningen av denna publikation. Vi riktar ett varmt tack till alla som har deltagit i arbetet.

Verkstadsverksamheten i ett nötskal

I Finland har verkstadsverksamhet ordnats sedan början av 1980-talet. Verksamhetens nyhetsvärde låg till en början i det nya sättet att kombinera arbetskraftsförvaltningens åtgärder, och servicen var i första hand avsedd för unga, arbetslösa och unga utan yrkesutbildning. Under tjugo års tid har såväl kundkretsen som tjänsterna blivit mångsidigare. Samtidigt har arbetet som utförs på verkstäderna blivit avsevärt yrkesmässigare.

Verkstadsverksamheten placerar sig i det befintliga servicesystemets gränzoner och mellanrum, och fältets aktörer är vana vid att arbeta i skuggområdena mellan de olika förvaltningssektorerna. Dagens verkstadsverksamhet placerar sig förutom inom sektorn för sysselsättnings- och ungdomspolitik även starkt inom sektorn för utbildnings- och socialpolitik. Karakteristiskt för verkstädernas verksamhet är det branschövergripande och multiprofessionella arbetet, som överskrider administrativa och organisatoriska sektorgränser. Verkstadsverksamhetens styrka ligger i att den sker i systemets gränzoner och att träningen skräddarsys enligt deltagarens individuella behov.

Verkstaden

Verkstaden är en gemenskap där man genom arbete och tillhörande arbetsträning och individuell träning strävar efter att förbättra individens förmåga att klara av vardagen samt förmåga och beredskap att söka sig till en utbildning eller skaffa arbete.

Verkstäderna är inlärningsmiljöer som grundar sig på gemenskap, aktivitet och arbete. Själva arbetet är starkt knutet till den finländska verkstadstraditionen. Arbetsuppgifter som utvecklar yrkesskickligheten och de allmänna arbetslivsfärdigheterna har en viktig roll i träningen. Syftet med träning som sker genom arbete är att främja deltagarens arbetsförmåga och stödja den yrkesmässiga utvecklingen samt klargöra planer och mål beträffande övergång till utbildning och arbete.

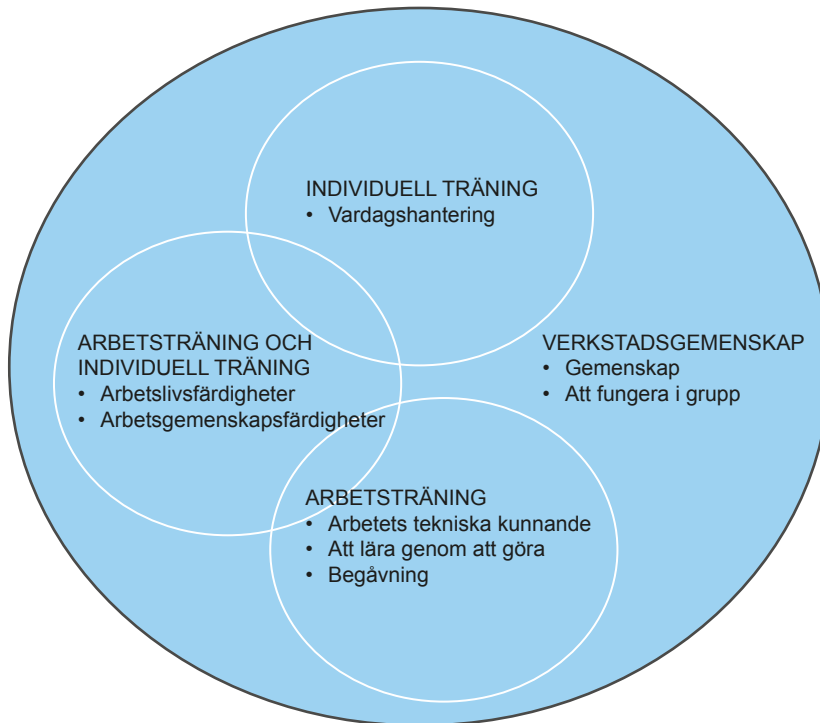
När deltagaren behöver särskilt stöd för att klara av sin livssituation och hantera vardagen, kan man erbjuda tjänster med lägst tröskel, dvs. startträning. Startträning är en helhetsbetonande process, där man reder ut varje deltagares individuella situation, behov av stöd och färdigheter. Verksamheten fokuserar på att deltagaren ska hitta sina egna kraftresurser, stärka sina sociala färdigheter och utveckla vardagshandlingen, varvid arbetet med tillhörande uppgifter spelar en jämförelsevis liten roll i träningsprocessen. Deltagaren rehabiliteras så småningom mot allt mera arbetsbetonade steg i träningen.

Bland verkstädernas deltagare finns många olika typer av personer. Deltagare kan vara bland annat arbetslösa unga och vuxna som saknar yrkesutbildning eller arbetserfarenhet, personer som byter yrke, arbetssökande med nedsatt arbets- och funktionsförmåga, rehabiliteringsklienter inom missbrukar- eller mentalvården, långtidsarbetslösa, personer med partiell arbetsförmåga samt invandrare som behöver stöd med integreringen på arbetsmarknaden. Deltagarna kan vara på verkstaden till exempel med lönesubvention, i arbetspraktik, i rehabilitering genom Fpa, som arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, som arbetskraftsutbildning, i läroavtalsutbildning eller som studerande vid yrkesinstitut och grundskolor. Årligen finns på Finlands olika verkstäder cirka 21 000 deltagare i olika tränings- och utbildningstjänster. Av dem är över hälften, dvs. cirka 13 000 personer, under 29 år. Ungefär 72 procent av de unga deltagarna lotsas positivt vidare från verkstadsverksamheten.⁵

5 Valtakunnallinen nuorten työpajakysely (2012).

Träningen

De metoder som används på verkstäderna är arbetsträning och individuell träning. Det centrala innehållet i arbetsträningen är att utveckla arbetsförmågan och kunnandet, medan man i den individuella träningen fokuserar på att förbättra vardagshandlingen (se figur 1). Genom träningen utvecklas också mera allmänt sådana färdigheter och arbetslivskunskaper som behövs i en arbetsgemenskap.

Figur 1. De centrala elementen i träningen

Arbetsträning

Arbetsträning är verksamhet som främjar deltagarens arbetsförmåga och kunnande. Den är planerad enligt deltagarens individuella behov, målinriktad och sker genom arbete. I arbetsträningen erbjuder man stöd i inläring av arbete och arbetsfärdigheter, utvecklar arbetslivsfärdigheter och främjar sysselsättningen av deltagaren. Handledarna är experter inom sin egen bransch och har därutöver även handledningskunnande.

Individuell träning

Individuell träning är verksamhet som stöder arbetsträningen, i vilken man sätter sig in i deltagarens livssituation på ett helhetsbetonat sätt och erbjuder multiprofessionellt stöd för att förbättra vardagshandlingen och funktionsförmågan. Som en metod inom individuell träning kan man dessutom särskilja gruppträning, där deltagarnas vardags-, arbetslivs- och interaktionsfärdigheter utvecklas genom funktionella metoder i en kamratgrupp. De individuella tränarna är i allmänhet yrkesmän- niskor inom pedagogik eller ungdoms-, social- eller hälsosektorn.

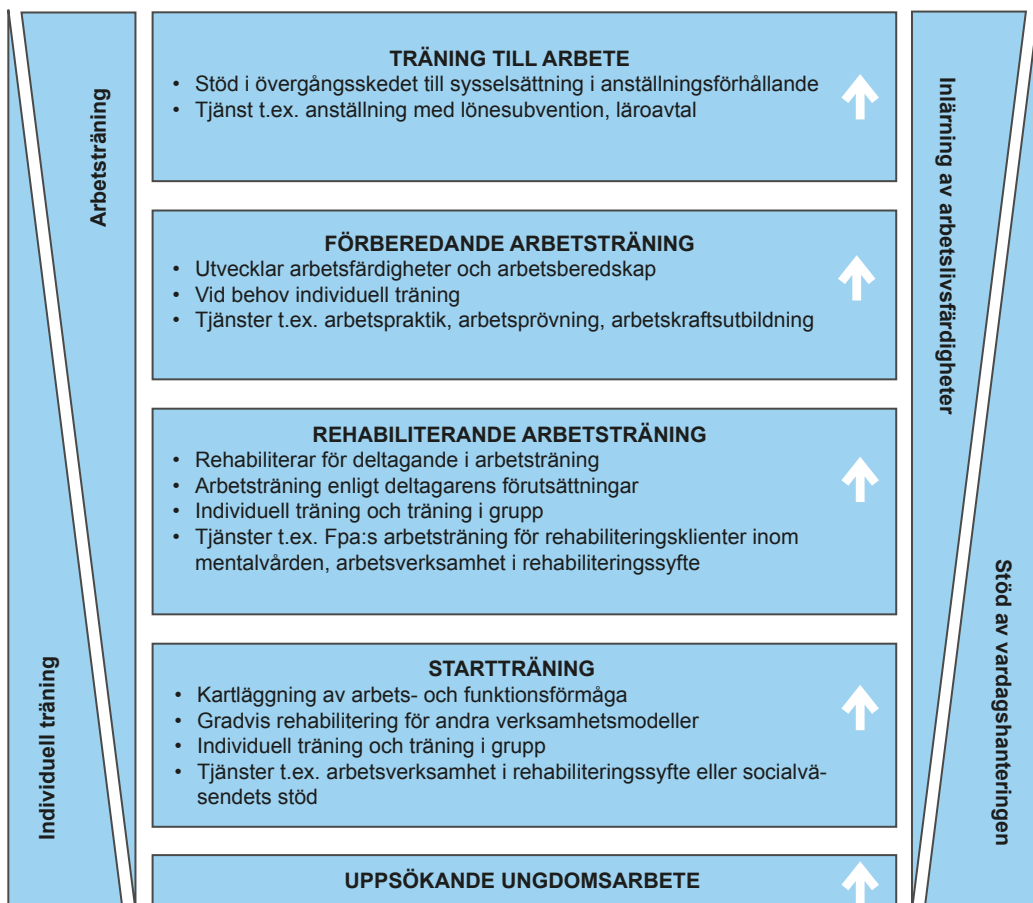
Verkstaden och gemenskapen

Verkstadsgemenskapen har en viktig roll i den träning som sker på verkstäderna och den rehabiliterar deltagarna samtidigt som de lär sig ansvar. Gemenskap förenas ofta med sådana begrepp som förtroende, samhörighet och delaktighet.

Uppbyggnaden och användningen av arbetsgemenskapen på verkstäderna är systematisk. Verksamhetens strukturer skapar grunderna och ramen för gemenskapen. Inom ramen för verksamheten strävar man efter en jämlik och respektfull interaktion och förmåga att verka i grupp. Deltagarna har olika ansvar, förpliktelser och rättigheter i verkstadsgemenskapen, och i verksamheten utnyttjas systematiskt gruppmedlemmarnas kamratstöd till varandra. Gemenskapen bygger på deltagarens upplevelse av att ha en betydelse för verkstadsgemenskapen.

Träningsnivåer

Deltagarens individuella situation och behov är utgångspunkten för träningens innehåll och för det sätt på vilket träningen genomförs (se figur 2). Träningens nivåer kan indelas enligt i vilken omfattning deltagaren behöver förbättra sin vardagshantering i proportion till hur mycket han eller hon behöver förstärka sina arbetslivsfärdigheter, dvs. vilken proportionen är mellan den individuella träningen och arbetsträningen.

Figur2. Träningens olika nivåer

Startträning är verkstädernas tjänst med lägst tröskel, med fokus på kartläggning av deltagarens arbets- och funktionsförmåga och stöd av vardagshanteringen. De centrala arbetsmetoderna är individuell träning och träning i grupp. Startträning, liksom även den övriga träningen, är alltid avtalsenlig verksamhet. Deltagaren rehabiliteras stegvis från startträningen till andra verksamhetsformer och i riktning mot utbildning och arbetsliv.

Verkstäderna och startträningen svarar mot samhällets behov

Under de senaste åren har oron ökat över den växande ojämlikheten i det finländska samhället och indelningen av medborgarna i sådana som mår bra och sådana som mår dåligt. Speciellt den allt större gruppen av unga som blir utslagna och faller utanför samhällets strukturer har diskuterats i offentligheten. Valtakunnallinen työpajajyhdistys ry och de verkstäder som verkar runt om i Finland har deltagit aktivt i diskussionen på nationell, regional och lokal nivå. På verkstäderna vet man hur vardagen och problemen ser ut för de människor som är i svagast ställning i samhället.

Verkstäderna har deltagare av många sorter och i olika åldrar. De har det gemensamt att de av en eller annan anledning är i en försvagad ställning på arbetsmarknaden. Arbetslöshetsperioden innan de kommer till verkstaden kan, speciellt för de vuxna deltagarna, vara väldigt lång. Många av dem saknar yrkeskompetens eller arbetserfarenhet eller har en yrkesfärdighet som har föråldrats.

Vissa deltagare behöver handledning, stöd och uppmuntran för att den egna vägen till utbildning eller den öppna arbetsmarknaden ska öppna sig. Olika slag av hälsoproblem, beroenden, över-skuldsättning och problem med vardagshanteringen kan vara grunden till en nedgående spiral av utanförskap. Den kan i värsta fall leda till bostadslöshet och kan vara svår att ta sig ur utan starkt stöd. Kortvariga lösningar som fokuserar på ett problemområde kan underlätta tillfälligt, men i många fall räcker det inte ända fram.

Utanförskapet och den utslagning som det kan leda till orsakar förutom mänskligt lidande och illamående även avsevärda nationalekonomiska konsekvenser. Kostnaderna för grundläggande utkomststöd till en utslagen person i 40 års tid har beräknats till cirka 740 000 euro.⁶ När man även beaktar övriga kostnader för utslagning har den totala kostnaden för samhället beräknats uppgå till över 1,23 miljoner euro för en ung person som är utslagen ur samhället.⁷ Arbetsgruppen för samhällsgarantin för unga uppskattade att 40 000 unga som står utanför arbete och utbildning kostar samhället cirka 300 miljoner euro per år.

Samhällsgarantin för unga

Samhällsgarantin för unga finns inskriven i regeringsprogrammet för statsminister Jyrki Katainens regering.⁸ Med hjälp av den vill man främja ungas sysselsättning och förebygga utslagning. Genom ungdomsgarantin erbjuds alla unga under 25 år och nyutexaminerade under 30 år en arbets-, praktik-, studie-, ungdomsverkstads- eller rehabiliteringsplats senast inom tre månader från det att arbetslösheten börjat. Garantin trädde i kraft i början av år 2013.

Enligt arbetsgruppen för samhällsgarantin för unga är situationen svårast för de unga som inte deltar i någon aktiv verksamhet och inte anmäler sig som arbetslösa arbetssökande till TE-byrån. I gruppen finns också sådana unga som riskerar utslagning på grund av sjukdom eller en svår livssituation. Arbetsgruppen för samhällsgarantin för unga betonar att socioekonomiska hälsoskillnader märks redan i unga år, bland annat som problem med den mentala hälsan. I Finland går fem unga per dag i invaliditetspension på grund av problem med den mentala hälsan. Enligt arbetsgruppen är den centrala frågan hur man med hjälp av tjänsterna ska kunna minska även dessa hälsoskillnader.

6 Nuorten yhteiskuntatakuu 2013

7 Tarkastuskertomus 146/2007, VTV, summan har beräknats till motsvarande värde år 2011.

8 Statsrådets kansli 22.6.2011

Arbetsgruppen för samhällsgarantin för unga framförde sin oro över de unga som står utanför utbildning och arbetsliv. Enligt arbetsgruppens rapport finns det i Finland cirka 110 000 unga i åldrarna 20–29 år som saknar examen efter grundskolan. Övergångsskedet mellan grundutbildningen och fortsatt utbildning är viktigt, eftersom passiva år mellan grundstadiet och fortsatta studier kan vara början på ett utdraget utanförskap. Ungefär 15 procent i varje årsklass saknar examen på andra stadiet.⁹ Det betyder att till exempel i en kommun med 20 000 invånare, där det finns cirka 250 unga personer, lämnar varje år närmare 40 unga utan examen på andra stadiet. Enligt Myrskyläs utredning¹⁰ saknar nästan en tredjedel av de unga under 29 år som står utanför arbete och utbildning en examen på andra stadiet.

Enligt Myrskylä (2012) avlägger 80 procent av de unga i åldrarna 15–29 år som hamnar utanför samhället eller blir arbetslösa inte heller i ett senare skede examen på högre nivå än grundstadiet. Enligt Myrskyläs analys är sannolikheten att den unga ska slutföra en utbildning mindre ju längre utanförskapet varar. Redan ett år av utanförskap inverkar på genomförandet av fortsatta studier. Av de unga som har avslutat grundskolan och står utanför ett år, är det endast 40 procent som avlägger någon examen efter grundstadiet. Om utanförskapet fortsätter tre år, minskar andelen som avlägger examen till 20 procent.¹¹ Situationen är allra svårast för de 25 000 unga som står utanför utbildning och arbetsliv och inte ens är arbetslösa arbetssökande.¹² De löper risk att hamna utanför samhället.

Startträningen som en möjlighet att svara mot ungdomsgarantin och den förändrade lagstiftningen

Utslagningsutvecklingen har enligt undersökningar samband med till exempel föräldrarnas låga utbildningsnivå, ensamförsörjning, den ungas svaga skolframgångar och inlärningssvårigheter. Bakom utslagningen kan också finnas självuppfyllande, onda cirklar av negativt tänkande, som skapas av svag motivation och dåliga skolframgångar i kombination med negativt tänkande. Det är därför viktigt att stödja den ungas självkänsla och stärka de positiva tänkesätten och tron på den egna förmågan. Därtill behöver den unga stöd i inläring av sociala färdigheter och planering av utbildning och karriär.¹³ Med hjälp tjänsterna med lägst tröskel i serviceprocessen, som t.ex. startträningen, kan man få stopp på den utslagningsspirall som har startat och hjälpa den unga att ta det första steget mot vardagshantering och därigenom mot utbildning och vidare till sysselsättning.

I Socialbarometern 2012 uppskattar socialväsendets, Fpa:s och TE-byråernas direktörer att en av de effektivaste metoderna att genomföra ungdomsgarantin är att öka samarbetet för att identifiera de olika behoven bland unga. Övriga effektiva metoder bedöms vara tillräckligt antal verkstadsplatser och förbättrad tillgång till rehabilitering samt ett utökat uppsökande ungdomsarbete. Därtill ansåg man att det fanns ett särskilt behov av personlig handledning, med vars hjälp den unga kan förbättra sin vardagshantering.¹⁴ Förutom mot ungdomsgarantin kan startträningen även svara mot den pågående reformen av socialvårdslagstiftningen. Reformarbetsgruppen har föreslagit att man ska flytta fokus till förebyggande arbete och tidigt stöd. I förslaget betonas dessutom deltagarorienterade tjänster som svarar mot deltagarens individuella behov och stärker delaktigheten. I start-

9 Nuorten yhteiskuntatarkuu 2013.

10 Myrskylä 2011.

11 Myrskylä 2012.

12 Nuorten yhteiskuntatarkuu 2013.

13 Nurmi 2011.

14 Hakkarainen ym. 2012.

träningen kan man identifiera deltagarens individuella behov och stödja självkänslan, stärka de positiva tänkesätten och sociala färdigheterna samt förmågan att fungera i grupp och därtill göra upp planer för fortsättningen. Startträningen erbjuder på så vis en väldigt aktuell och fungerande metod att svara mot ungdomsgarantin och den aktuella reformen av socialvårdslagstiftningen.

Startträningen är sektorövergripande och målinriktad verksamhet

Startträningen som sker på verkstäderna är sektorövergripande, multiprofessionell, målinriktad och regelbunden verksamhet. Målgruppen för startträningen är sådana deltagare som behöver ett starkt och övergripande stöd för att klara av sin livssituation och bygga upp framtidsplaner. Verksamheten är riktad till personer som behöver hjälp med att hitta sin dygnsrytm eller har olika typer av beroenden, problem med den mentala hälsan, inlärningssvårigheter eller brister i vardagshanteringen.

Arbetsgreppet i startträningen är målinriktat, rehabiliterande och fokuserar på möjligheterna. Träningen skräddarsys enligt deltagarens behov och kraftresurser. Som stöd till den individuella träningen används arbete i små grupper och kamratgrupper. Träningen är också ofta interaktiv och funktionell. Handedaren och nätverket stöder deltagarna som aktörer och ansvarstagare. Samarbetet inom och utvecklingen av nätverket av serviceproducenter är viktigt.

Startträningen hjälper deltagaren att hitta sina egna kraftresurser och balans i livet. Deltagaren engagerar sig med hjälp av startträningen i verksamhet som leder framåt, mot framtiden. Huvudmålet med träningen är att göra realistiska planer, ställa upp mål och hitta hållbara lösningar. Startträningen är en långsiktig process. Den kan vara en fortsättning från exempelvis uppsökande ungdomsarbete. Den stärker deltagarens beredskaper för verkstadsverksamhet, utbildning eller arbetsliv. Deltagaren får hjälp i att hitta de stödåtgärder i servicenätverket som han eller hon behöver. Startträningen kan komplettera till exempel utbudet av tjänster för unga inom ramen för ungdomsgarantin, men den fungerar som en effektiv tjänst även för vuxna.

I startträningen består arbetsträningen i det närmaste av att deltagarna bekantar sig med olika arbetsuppgifter och använder olika hantverksmetoder. Arbetsuppgifterna prövas i små portioner under introduktionsperioder, till exempel på verkstaden eller i startenheten som en del av ett växlande veckoprogram. Startträningen är avtalsenlig verksamhet med lägst tröskel, där ett resultat kan anses vara själva deltagandet i verksamheten.

Liksom i övrig träning på verkstäder utvärderas, uppföljs och dokumenteras också startträningens verksamhet, både ur tränarnas och deltagarnas synvinkel. Utvärderingsintervallerna och målen görs så små att de är lätta att bekräfta och kontrollera enligt deltagarens situation.

Startträning ska inte förväxlas med olika kortvariga introduktionsperioder eller yrkesstarten som leder till yrkesstudier. Trots att perioderna kan ha liknande mål och handlingsmodeller som i egentlig startträning, behöver startträningens målgrupp starkare stöd och träningen är intensivare och mera helhetsbetonad och sektorövergripande.

Startträningens målgrupp

Målgruppen för startträningen är personer som inte har beredskap att klara sig självständigt i vardagen. De klarar inte av att hålla sig kvar i regelbunden verksamhet, utan behöver till en början intensivare stöd för att klara av sin livssituation, förbättra sin vardagshandling och planera för framtiden. Först efter en långsiktig träningsperiod med övergripande stöd kan de vara redo att gå vidare t.ex. till en verkstad, utbildning eller arbetslivet.

Personerna i målgruppen för startträningen har ofta problem inom många av livets delområden och dessutom bristfälliga sociala nätverk. De har eventuellt tappat sin dygnsrytm eller så har de olika beroenden, problem med den mentala hälsan, inlärningssvårigheter eller brister i vardagshandling. De kan ha ekonomiska problem och vara överskuldsatta och en del kan också ha kriminell

bakgrund. Ofta svarar deras utbildning inte mot arbetsmarknadens behov eller så har de inte någon examen alls efter grundstadiet. Det nuvarande servicesystemet är splittrat och sektorindelad och kan inte svara mot deras behov av helhetsbetonat stöd.

En viktig målgrupp för verksamheten är personer som har isolerat sig i sina hem. Många kan ha svårigheter att klara av även de minsta vardagssysslorna och de har få eller inga sociala kontakter. En del av dem som har isolerat sig i sina hem är vuxna som bor ensamma, andra kanske fortfarande bor hos sina föräldrar, men har dragit sig undan i sina egna rum. Många som har isolerat sig hemma och dragit sig undan andra människor är också t.ex. nätberoende.

Startträning är intensivt samarbete i ett sektorövergripande nätverk. Trots att startträningen lämpar sig för personer med många olika slags problem, kan den inte ersätta behov av annan slags rehabilitering och hälsovårdstjänster. Startträningen är inte rätt tjänst för personer med t.ex. sådana akuta drogproblem eller problem med den mentala hälsan som kräver akut vård. För att säkerställa tryggheten och välbefinnandet för både deltagare och handledare måste de personer som kommer till startträningen ha eventuella vårdkrävande, akuta problem under kontroll och vårdförhållandet till hälsovården måste vara fungerande. Vid behov kan träningsperioden avbrytas permanent eller tillfälligt för andra tjänster som behövs vid det aktuella tillfället.

Exempel på deltagare

Här presenteras några exempel på deltagare i startträningen. Eftersom deltagarna kan ha väldigt olika bakgrund, är dessa exempel endast generaliseringar av möjliga deltagare. De här beskrivande karakteriseringarna av deltagare är från pilotobjekt inom projektet Starten mot ett bättre liv.

Deltagare A är en person under 25 år som saknar examen efter grundskolan. Han har flyttat från sin hemstad för en arbetsplats och har senare återvänt. Den unga har insjuknat i depression och har i fem års tid varit i sitt hem. Han lotsas till startträningen genom socialväsendet. I startträningen väljer han som sitt mål att allmänt aktivera sig. Den unga hoppas att andra saker, som utbildning, på så vis automatiskt ska bli aktuella. Hans mål är att kunna se möjligheter i utmaningarna och inte bara hinder.

I startträningen börjar den unga på verkstaden i en grupp med rehabilitering och kreativa metoder. Han utökar sina deltagardagar kontinuerligt. Han har ett vårdförhållande inom mentalvården. Han klarar av att föreställa sig sin livssituation till exempel ett halvt år framåt och har planer och mål. Den unga ansöker om utkomststöd inom utsatt tid. Han har börjat betala sina böter. Han har skapat sig en dygns- och veckorytm. Han har inrett sitt hem. Hans självkänsla har förbättrats.

Deltagare B är en 19-åring som lotsas till startträningen via kuratorn på yrkesläroanstalten. Den unga håller på att avbryta sin yrkesutbildning och är på sjukledighet, som håller på att löpa ut. Den ungas ork försvagas av problem med den mentala hälsan, ätstörning och ensamhet. Hon har också varit utsatt för mobbning i skolan.

Den individuella handledaren hjälper den unga att få intyg över de avbrutna studierna, att anmäla sig som arbetslös arbetssökande vid TE-byrån, att ansöka om utkomststöd av socialverket och övergå från ungdomspsykiatri till mentalvårdsbyrån. I det här skedet har den individuella handledaren med den ungas medgivande varit i kontakt med medlemmar i fem olika nätverk. Den individuella handledaren träffar deltagaren två dagar i veckan. Den individuella träningen består förutom av skötsel av olika byråkratiska ärenden även av matlagning och hantverk. Den ungas eget mål är att få sin dygnsrytm i skick. Enligt överenskommelse med den unga ska den första perioden med individuell träning vara tre månader lång.

Den unga har problem med att vakna på morgonen och dygnsrytmen förbättras genom att man gradvis förflyttar klockslagen för mötena. Efter den tre månader långa perioden med individuell träning är den unga redo att delta i startträning två dagar i veckan som arbetsverksamhet i rehabiliterande syfte. Senare utökar den unga sitt deltagande till tre dagar i veckan. Hon deltar i startträningen i ett halvt års tid. Frånvaro förekommer nästan inte alls längre. I startträningsgruppen tycker den unga om funktionella uppgifter. Hon blir vän med en annan ung person och klarar av att fungera i grupp.

Vid sidan av startdagarna fortsätter den individuella träningen, där man diskuterar ork, hemskötsel och kontrollerar att den unga har gått på de övriga möten som man har kommit överens om. Under träningen diskuterar man också yrkesval och fyller i blanketten för gemensam ansökan.

Resultaten från den gemensamma ansökan anländer och det visar sig att den unga har kommit in på önskad utbildning vid ett par olika läroanstalter. Hon väljer en studieplats på en annan ort. Den individuella handledaren hjälper henne att hitta bostad på studieorten och ger råd om hur hon ska säga upp sin gamla bostad, ansöka om bostadsbidrag och studiestöd och hjälper till med övriga ärenden i anslutning till flytten. Som efterstöd frågar handledaren hur den unga mår och kontrollerar att hon har fått de tjänster hon behöver. Startträningen har pågått sammanlagt nio månader.

Deltagare C är 25 år, saknar examen efter grundskolan och har inte ansökt om utkomststöd. Deltagaren bor hos sina föräldrar. Han lotsas till startträningen via yrkesvalspsykologen.

I det första mötet deltar också C:s förälder och syster. Som mål för startträningen väljer den unga att få ikraft arbetsansökningen, ansöka om utkomststöd och få stöd i olika saker i vardagen, som att använda kollektivtrafik och sköta ärenden via nätet, som till exempel sina egna bankärenden. Vi kommer överens om att träffas ungefär en gång per vecka eller en gång på en och en halv vecka, mellan två och fyra timmar per gång. Eftersom det är en utmaning för den unga att ta sig till startträningen, träffas vi till en början i hans hem. Senare ordnar vi skjuts åt honom till och från startträningen.

I startträningen går vi igenom många olika saker tillsammans med den unga. Vi gör en kartläggning över hans situation och skriver ett avtal för startträningen. I startträningen synliggör vi hans mål, som till exempel att få erfarenhet av att ta sig fram med buss, lära sig nya saker och klara av vardagen och att leva i största allmänhet. Vi ordnar en träff med en yrkesvalspsykolog och socialhandledare. Den unga ansöker skriftligen om utkomststöd, vi förhandlar om de fortsatta planerna tillsammans med honom och besöker TE-byrån, där hans arbetsansökan sätts i kraft.

Under startträningens gång kontrollerar vi den ungas mål. Till målen lägger vi till arbetsprövning på verkstaden. Den unga bekantar sig med verkstaden och genomgår hälsokontroll för arbetslösa. Vi håller kontakt med yrkesvalspsykologen och planerar hur den unga ska gå vidare. Tillsammans diskuterar vi processen med att bli självständig. Han uppmuntras att uttrycka sina egna känslor och önskemål och ges bekräftelse och uppmuntran.

Den unga inleder arbetsprövning på verkstaden. Han reder ut bussbiljettärenden med socialhandledaren, uppdaterar sin ansökan om utkomststöd och tar reda på hur det ligger till med arbetsmarknadsstödet, då väntetiden har löpt ut. Den individuella handledaren håller kontakt med verkstaden i ärenden som berör den unga. Tillsammans med den unga övar vi att sköta bankärenden. Startträningen avslutas och den unga fortsätter i arbetsprövning.

Resurser som behövs för startträningen

Det centrala i startträningen är tillräckliga tidsresurser. Träningsperiodens längd måste fastställas individuellt enligt deltagarens behov. Perioden kan sträcka sig från några månader upp till ett par år. Träningsperiodens längd och innehåll måste kunna ändras flexibelt, enligt deltagarens behov och förändringar i livssituationen.

Startträningen är till sin natur intensiv. Det är viktigt att deltagaren får tillräckligt stöd och att handledaren är yrkeskunnig. Handledaren ska ha en lämplig utbildning och tillräcklig arbetserfarenhet för att kunna arbeta med startträningens deltagargrupper. De flesta handledare i startträning har till exempel examen inom social- och hälsovårdsområdet eller humanistiska området. Därtill ska handledaren ha förmåga att svara mot behoven hos en krävande målgrupp och utvecklas i takt med sitt arbete. Antalet deltagare bör dimensioneras rätt i förhållande till antalet handledare. Deltagarnas skick och funktionsförmåga inverkar på hur stor gruppen kan vara, men det rekommenderas att gruppverksamheten ordnas i små grupper. För den praktiska organiseringen av verksamheten är det dessutom viktigt att arbetstagarna är minst två stycken. På så vis kan träningens kontinuitet säkerställas även när personalen insjuknar eller då en handledare måste koncentrera sig på en enskild deltagares situation.

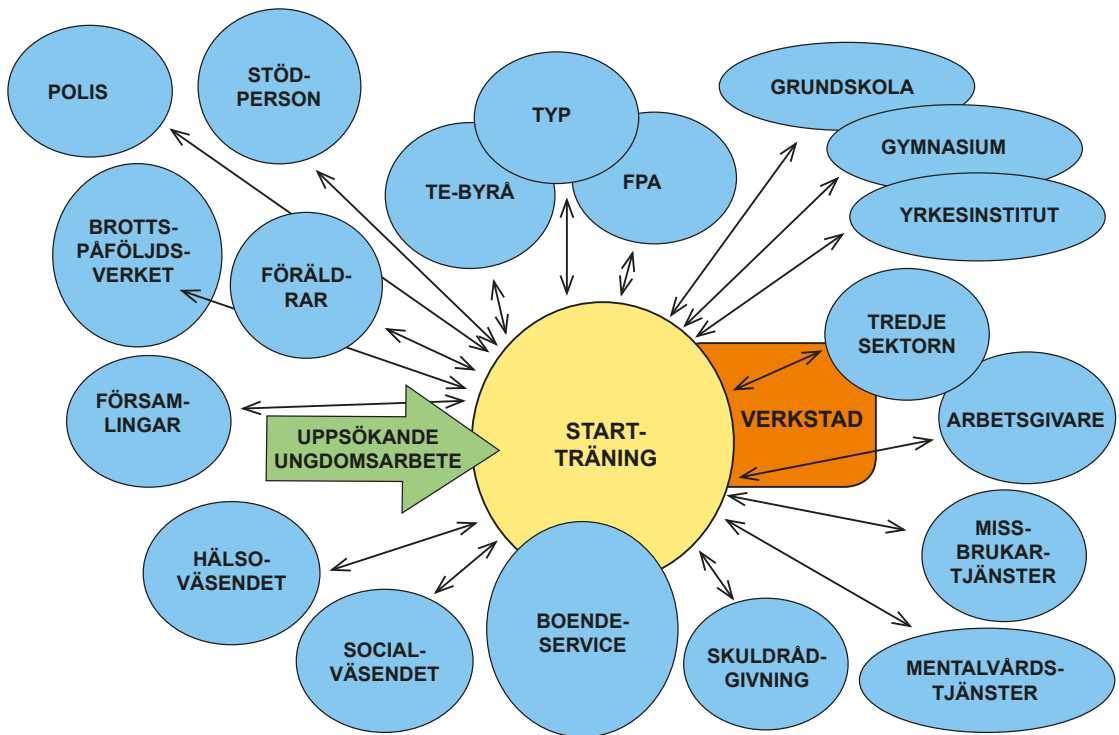
Eftersom målgruppen för startträningen är speciellt krävande, ska arbetsgivaren vid behov erbjuda handledaren stöd i att orka i arbetet. Förutom utbildning som upprätthåller arbetskunskandet har det visat sig att arbetshandledning till handledarna och nätverksbildande med andra personer i liknande arbetsuppgifter, och det stöd som detta erbjuder, är väldigt viktiga faktorer.

Startträningen kan genomföras i många olika miljöer. De lokaler som används i startträningen ska vara lättillgängliga och stödja träningen och de metoder som används. Därför är det bra om man i startträningen har tillgång till t.ex. kök, matrum, motionsmöjligheter och allmänna vistelse- och aktivitetsrum. Å andra sidan kan startträningen också genomföras utan egna lokaler, som vägglös träning. Då sker träningen på ett ställe där det är naturligt att träffa deltagaren, till exempel på ett kafé, i en motionsanläggning eller någon annan sådan miljö där man kan genomföra träningen och olika aktiviteter som stöder den.

Startträningens arbetsgrepp grundar sig på avtal, sektorövergripande träningspartnerskap, förtroende och helhetsbetonad verksamhet. Genom partnerskapet eftersträvas samarbete som överskrider sektorgränserna, att information ska överföras med handledaren och att man bättre ska kunna utnyttja servicesystemet (se figur 3). Det är viktigt att väsentliga samarbetsparter och övriga medlemmar i det sektorövergripande nätverket som stöder träningen kartläggs i startträningen redan innan man inleder den egentliga träningen. Viktiga samarbetsparter är till exempel uppsökande ungdomsarbete, hälsovårdstjänster, mentalvårdstjänster, missbrukarvård, skuldrådgivning, ungdomsväsendet och bostadsaktörer.

De väsentliga aktörerna i deltagarens liv ska delta i samarbetet genom att ge deltagaren stöd i att reda ut sin situation och lösa problem. Deltagaren har i startträningen en förtroendeperson, som hjälper i vardagen och ger stöd i att sköta olika ärenden i nätverket. Det centrala är att deltagaren ges stöd i att ta ansvar för sitt eget liv.

I följande figur presenteras hela samarbetsnätverket för en enskild startträningproducerande aktör. För skötseln av en enskild ung persons ärenden är alla aktörer inte aktiva, utan samarbetsinstanserna väljs ut enligt den aktuella situationen.

Figur 3. Startträningens sektorövergripande samarbetsnätverk

Resultat som eftersträvas i startträningen

I startträningen ges deltagaren stöd i att aktivera och motivera sig själv. Målet är att deltagarens självkänsla och självförtroende ska växa så att han eller hon kan forma en realistisk syn på situationen och möjligheterna. Det är också viktigt att deltagaren tar ansvar för sitt eget liv och sin ekonomi och självständigt sköter sina ärenden med myndigheter samt vid behov har kontakt med tjänster inom hälsovården.

I startträningen försöker man öka handledarens delaktighet. Deltagaren får en känsla av att han eller hon kan påverka sitt liv och sin omgivning. Deltagaren ser handlingsmöjligheter och kan utnyttja dem. Huvudmålet i startträningen är att deltagaren ska klara av att kontrollera sin vardag bättre och sköta sina ärenden inom utsatt tid. Deltagarens kraftresurser växer och han eller hon klarar av att sköta om sin hälsa. Deltagaren intresserar sig för sitt liv och sin framtid. Förmågan att fungera i grupp förbättras. I startträningen får deltagaren nya synvinklar, mot vilka han eller hon kan spegla sina mål. Deltagaren får verktyg att fundera ut konkreta fortsatta vägar i sitt liv. Han eller hon kan hitta sin egen plats i samhället och lär sig också att fortsätta framåt efter startträningen.

Startträningens aktörer och deras roller

Den individuella handledaren bär det operativa ansvaret för startträningen och den organisation som ordnar verkstadsverksamheten bär det administrativa ansvaret. Tillsammans med beställaren överenskoms för varje avtal hur verksamheten ska genomföras, som t.ex. verksamhetens kvalitet, handlingsmetoder, deltagarmängder, uppföljningsmetoder, dokumentationssystem, rapportering och mål. Eftersom startträningen sker i små grupper, ska man för att säkerställa verksamhetens effektivitet se till att deltagargrupperna inte blir för stora. Om nätverkssamarbetet överenskoms alltid separat för varje deltagare. På så vis undviker man att verksamheten blir lidande av för stora och otympliga nätverksgrupper.

Startträningen placerar sig inom verkstadsorganisationen på de inledande stegen av den verksamhet som har siktet inställt på arbete och utbildning, från vilka deltagaren har möjlighet att gå vidare till följande skeden i verkstaden eller utanför den (se figur 2, s 8). Att delta i startträningen utesluter inte andra former av rehabilitering och träning som deltagaren behöver. Enligt principen för helhetsbetonat stöd kan deltagaren också höra exempelvis till den öppna mentalvården, stödböende eller någonting motsvarande, såvida inte reglerna för denna övriga stödform hindrar det.

Deltagarna lotsas till startträningen

Deltagarna lotsas till startträningen på flera olika sätt. Efter att man startade med uppsökande ungdomsarbete har också sådana unga, som inte annars hittat en lämplig tjänst i det nuvarande systemet, eller som inte hade hänvisats till tjänsterna, hittat startträningen. Den unga kan ha problem med att sköta sina ärenden självständigt och därför hittar han eller hon inte på egen hand de tjänster som behövs. Ungdomar kommer också till träningen via socialväsendet, hälsovården, enheter som erbjuder rehabiliteringstjänster, aktörer inom tredje sektorn som arbetar med unga, TE-byråer, servicecenter för arbetskraft, läroanstalter, producenter av boendeservice eller på föräldrarnas initiativ.

Handledarens roll i startträningen

Handledarens viktigaste uppgift är att fungera som ett pålitligt stöd för deltagaren. Uppgiften kräver att handledaren är vidsynt, har god kännedom om det lokala servicesystemet, är aktiv, empatisk, har ett professionellt arbetsgrepp, god samarbetsförmåga, beredskap för nätverksarbete och är kreativ och pålitlig. Startträningens handledare är konsekvent, tålmodig, metodisk och klarar av osäkerhet.¹⁵ För träningen ansvarar en yrkeskunnig handledare med lämplig utbildning och tillräcklig arbetserfarenhet. Handledaren har förmåga att svara mot behoven hos en krävande målgrupp och utvecklas i takt med sitt arbete.

En sakkunnig handledare i startträningen

- lär känna deltagaren
- skapar en förtroelig relation
- lyssnar på deltagaren
- hjälper deltagaren att förbättra sin självkännedom

- hjälper deltagaren att identifiera sina resurser och använda dem för att främja sin egen utveckling
- stärker deltagarens självkänsla
- hjälper deltagaren att vinna över de utmaningar som uppstår under utvecklingen
- förmedlar kunskap i anslutning till vardagshantering, utbildning och arbetsliv
- använder metoder för både gruppträning och individuell träning
- ger handledning i att klara av vardagssysslor
- ger handledning i att fatta beslut
- ger handledning i självständigt agerande
- sporrar och uppmuntrar deltagaren
- fungerar som stöd i byråkratins djungel
- upprätthåller ett tätt samarbete med nätverk som är viktiga för deltagaren
- förenar och aktiverar nätverk enligt deltagarens behov
- behärskar nätverksarbetet inom sitt verksamhetsområde
- säkerställer att deltagaren har efterstöd i övergångsskedet

Dessa uppgifter kräver förutom lämplig utbildning och tillräckligt täckande arbetserfarenhet även förmåga att bedriva mänskligt handledningsarbete och sektorövergripande nätverksarbete.

Individuell träning i startträningen

Syftet med den individuella träningen är att ge deltagaren stöd i utvecklingen av funktionsförmågan enligt en gemensamt överenskommen, individuell och målinriktad plan. Startträningen kan ske i form av individuell träning, varvid en eller flera individuella handledare ansvarar för verksamheten genom att personligen träffa deltagaren. Om deltagaren önskar kan en stödperson närvara under träffarna. Handledaren deltar enligt överenskommelse med deltagaren i möten med myndigheter eller andra nätverksinstanser. I träningen sker samarbete med ett mångsidigt nätverk.

Också i den gruppformade startträningen följs principerna för individuell träning. Då arbetar man huvudsakligen i grupp, men träningen kan även innehålla sådan verksamhet som sker mellan fyra ögon. Gruppverksamhetens huvudvikt ligger på att utveckla vardagshantering och vardagskunskap, öka självkännedom, utveckla självkänslan och stärka de sociala färdigheterna. För att genomföra gruppverksamhet behövs grupprum, små mötes- eller kontorsrum, kök med matlagningstrustning och sanitetsutrymmen. Deltagaren kan också övergå stegvis från individuell träning till gruppträning. Det här är motiverat speciellt om deltagaren har rädslor eller ångestkänslor i anslutning till sociala situationer eller om han eller hon tidigare har fått dåliga erfarenheter av verksamhet i grupp.

Nätverksaktörernas roller

I startträningens inledande skede gör handledaren tillsammans med deltagaren upp ett avtal om informationsutbyte. Där fastställs handledarens rätt att utbyta information med aktörerna i nätverket. Huvudsakligen gör man så att handledaren stöder deltagaren i att så självständigt som möjligt sköta sina ärenden med myndigheter eller andra nätverkskontakter. Men ofta, speciellt i början av träningen, behöver deltagaren ändå stöd av handledaren i sina kontakter med nätverksaktörerna.

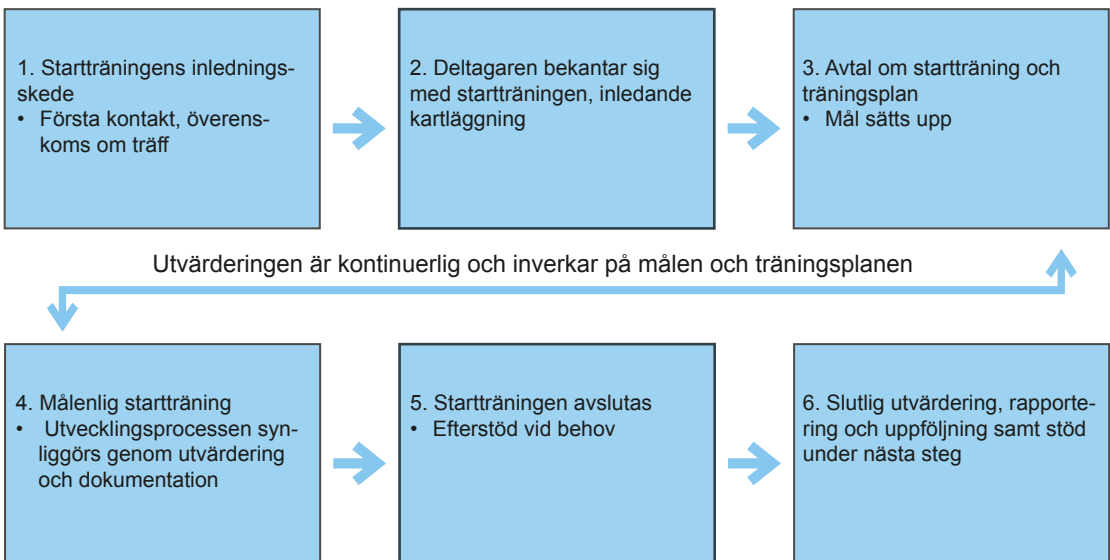
Startträningen i sig fastställer inte nätverksaktörernas roller, utan man kan komma överens om dem separat. I sådana modeller där man för att stödja ett sektorövergripande samarbete har grundat en nätverksgrupp, har man gemensamt kommit överens om nätverkets mötestider och uppgiftsfördelning i varje separat fall. Man kan också knyta samarbetsavtal om stödåtgärder, som t.ex. samverkan med enheten för stödboende för unga eller stödaktiviteter av temakaraktär, t.ex. i samarbete med lokala organisationer. I dessa avtal är det viktigt att komma överens om uppgiftsfördelning och roller, bland annat med tanke på ansvarsfördelningen.

Startträningens process

I startträningen kan man särskilja tre olika skeden: Inledningsskedet, skedet med målenlig verksamhet och skedet för fortsatt stöd.

I inledningsskedet bekantar sig deltagaren med träningen och deltagarens situation kartläggs. Om deltagaren beslutar sig för att delta i startträningen, gör man tillsammans upp ett träningsavtal och en träningsplan. I träningsplanen sätter man tillsammans med deltagaren upp målen för startträningen.

Följande skede i processen är den målenliga träningen. Bedömningen av deltagarens situation och utveckling inverkar på träningsplanen, som uppdateras vid behov. De sista skedena är att avsluta och utvärdera träningen (figur 4). Vid behov stöder man deltagarens övergång till andra tjänster, och deltagaren kan också få efterstöd. Träningsprocessen dokumenteras och utvärderas i alla skeden, vilket synliggör deltagarens situation och utveckling.

Figur 4. Startträningens process

Startträningens inledande skede

Utgående från kontakttagandet avtalas om träff mellan den unga och handledaren. Också den sändande arbetstagaren kan delta. Under den första träffen presenteras en handlingsmodell för den unga. Eftersom handledarens mål är att väcka intresse och motivation är den första träffen viktig. Den unga avgör själv om han eller hon vill delta i startträningen, men beslutet behöver inte nödvändigtvis tas under den första träffen, utan personen kan i lugn och ro fundera över sitt beslut. Om beslutet är positivt kommer man överens om följande träff, där man börjar med att göra en inledande kartläggning av deltagarens situation.

Den inledande kartläggningen uppgörs av deltagaren och handledaren tillsammans. De funderar över målen med startträningen och avtalar om gemensamma regler. Under träffen uppgör man ett

träningsavtal och fyller i behövliga blanketter. I inledningsskedet uppgörs en startträningsplan som grund för det gemensamma arbetet.

Träningsplan

Deltagaren och handledaren uppgör tillsammans en personlig träningsplan för deltagaren. Handledaren svarar för dokumenteringen och uppdateringen av träningsplanen. I träningsplanen definieras detaljerat de praktiska saker som deltagaren ska utföra och genom vilka träningsplanen framskrider mot målet. På så vis fungerar träningsplanen som ett arbetsredskap i träningsprocessen. Konkreta aktiviteter speglas mot deltagarens mål, resurser och riskfaktorer. Aktiviteterna ska vara så klart och detaljerat beskrivna som möjligt och försedda med tidtabell. Samtidigt kommer man överens om hur aktiviteterna ska följas upp, dvs. vilka rutiner man ska använda för uppföljningen. Träningsplanen uppdateras utgående från utvärderingsdiskussionerna och man skriver in hur överenskomna saker har genomförts och vilka resultat man har nått.

Träningsplanen innehåller åtminstone följande huvudpunkter:

- inledande kartläggning
- deltagarens mål
- deltagarens resurser
- riskfaktorer
- deltagarens plan för den praktiska verksamheten
- plan för uppföljning
- verksamheten utförs
- slutlig utvärdering och efterstöd

I följande avsnitt presenterar vi huvudpunkterna noggrannare.

Inledande kartläggning

I träningsplanen fastställs inledningsvis deltagarens situation utgående från den diskussion som förs med honom eller henne. Huvudregeln kan anses vara att uppgifterna ska vara av betydelse för den verksamhet som sker under träningen. I diskussionen tar man upp bland annat följande frågor:

- boendeform
- ekonomisk situation
- hälsotillstånd
- drogbruk
- hobbyer
- kontakter till föräldrar, vänner, släktingar och kamrater
- myndighetsnätverk
- arbetslöshetsstatus
- utbildningsstatus

Därtill antecknas deltagarens bakgrundsfaktorer, som t.ex.

- utbildning
- kurser

- arbetserfarenhet
- värnplikt
- körkort

Varje handledare har sitt eget sätt att genomföra diskussionsmötet. Erfarenheter har visat att en fungerande metod är att genom småprat föra in diskussionen på de olika områdena. Som stöd för kartläggningen av deltagarens situation kan handledaren ha en stomme med diskussionens teman. Uppgifterna kan kompletteras senare under träningens gång.

Deltagarens mål

Målen definieras i dialog med deltagaren så att de framstår som så intressanta och realistiska som möjligt. De fungerar som ett stöd för både deltagaren och handledaren. Att sätta upp mål är en väldigt individuell fråga. Deltagarens uppfattning om sig själv kan vara orealistisk, han eller hon kan sätta upp målen för högt eller för lågt. Handledarens uppgift är att hjälpa deltagaren att skaffa den information som behövs för att sätta upp målen. Handledaren kan ge deltagaren flera verktyg till exempel genom att föra in diskussionen på preciserande tilläggsfrågor. Handledaren varken dikterar eller bedömer målen.

För det egentliga huvudmålet sätter man upp delmål. Därtill kommer man överens om de första åtgärderna och deras syften. På så vis realiserar deltagarens mål och han eller hon aktiveras. Deltagaren motiveras och den egna delen av ansvaret stärks.

Deltagarens resurser

För träningens del är det viktigt att lyfta fram deltagarens egna resurser och visa att verksamheten grundar sig på deltagarens egna personliga och goda egenskaper, kunskaper, färdigheter och styrkor. Då utvecklas också självkänslan och man skapar en mera realistisk hoppfullhet inför en ljusare framtid. Resurserna kan man fundera på i samband med till exempel utbildning, hobbyer, karaktärsdrag, sociala färdigheter samt goda människorelationer.

Risikfaktorer

När man planerar förestående åtgärder är det viktigt att beakta de riskfaktorer som utgör ett hot mot träningen. Då riskfaktorerna har definierats är det möjligt att minimera risken för att de ska realiseras. Genom att gå igenom de situationer som ligger framför, och skapa alternativa handlingsmodeller som förebygger risksituationerna, kan man klart minska risken för att de ska realiseras.

Målenlig startträning och dokumentering

I startträningens inledningsskede betonas det personliga arbetet och träningsrelationen är intensiv. När deltagaren förankrar sig i träningen ökar hans eller hennes självstyrning gradvis. Enligt Joro, Halonen och Harinen är målet för startträningen att ge deltagaren stöd i en mjuk uppgång mot vardaglig normalitet och hjälpa deltagaren att hitta vilja och förmåga att klara sig i vardagen. Liksom i övrig träning och rehabilitering är framskridandet inte lineärt och enkelriktat, utan det kan förekomma bakslag under träningens gång. Handledarna i startträning kallar därför i intervjuerna av Joro m.fl. arbetsgreppet för *soutaminen* ja *huopaaminen* (ung. ett steg fram och två tillbaka), vilket

betyder att kontakterna med deltagaren inte alltid resulterar i en hållbar och positiv etablering, utan deltagaren kanske återkommer senare och träningen fortsätter.

Handledaren måste vara uthållig och tålmodig och klara av att börja om från början.¹⁶

I utvärderingsundersökningen av Joro m.fl. sammanfattade en handledare startträningen så här:

”(...) människan är på sätt och vis tillfreds med sitt liv och sina val ... Kanske jag önskar att han skulle välja på ett annat sätt och ta en annan väg, på ett annat sätt, men om han själv känner att det här är den väg som för mig framåt och jag väljer den.»

Viktiga teman i startträningen är till exempel:

- att hitta en regelbunden dygnsrytm och sköta sin hälsa (sova, äta, motionera)
- att känna sina egna kraftresurser, möjligheter att påverka och behov av förändring
- att stärka sig själv
- att ta makt över sin situation (empowerment)
- att skapa tillit
- att stärka förmågan att klara av misslyckanden och motgångar
- att förbättra sina sociala färdigheter och lära sig problemlösning
- att öka delaktigheten
- att bygga upp nätverk
- att engagera sig i att bygga upp en fortsatt väg
- att målmedvetet bygga upp sina fortsatta vägar
- stödd övergång till fortsättning och efterstöd efter träningsperioden

Träningen dokumenteras metodiskt och regelbundet. Genom dokumenteringen synliggörs deltagarens utveckling. Dokumentering är en förutsättning för utvärdering. Syftet med utvärderingen är att synliggöra deltagarens förändring och behov av förändring. Utvärderingen grundar sig på målen i träningsplanen och de mätare som har utarbetats. I startträningen spelar deltagarnas egna observationer och anteckningar en avgörande roll, de utvärderar sig själva och blir medvetna om sin egen utveckling.

Verksamheten under hela deltagarprocessen och de faktorer som inverkar på den dokumenteras. De saker som är viktiga för träningen antecknas, som t.ex.

- träningsträffar
- telefonsamtal
- e-post
- handledarens och deltagarens verksamhet
- kontakter med nätverket
- deltagarens känslor och erfarenheter

På detta vis dokumenteras träningsprocessen och de faktorer som har inverkat på den. Dokumenteringen är ett stöd i utvärderingen av deltagarens framsteg. Med hjälp av den kan man jämföra deltagarens nuläge med situationen då startträningen inleddes och se de framsteg som har gjorts.

Över träningen görs också regelbundet rapporter. Handledaren skriver i rapporten sin yrkesmässiga syn på deltagarens situation. Handledarens syn ska vara realistisk och stödjande deltagarens framsteg. Både sändande instans och deltagaren får regelbundet ta del av rapporten.

16 Joro ym. 2011

Slutlig utvärdering och efterstöd

I den slutliga utvärderingen sammanställer man deltagarens utvecklingskurva under startträningen. Deltagaren får ett intyg över sitt deltagande i startträningen. Till servicebeställaren rapporteras om deltagarens framsteg och fortsatta väg, om vilken man överenskommer med deltagaren när startträningen avslutas. I startträningen betonas efterstödet mera än i övrig verkstadsverksamhet. Deltagaren övergår med handledning vidare från startträningen. Med hjälp av efterstödet kan man stödja deltagarens fortsatta framsteg.

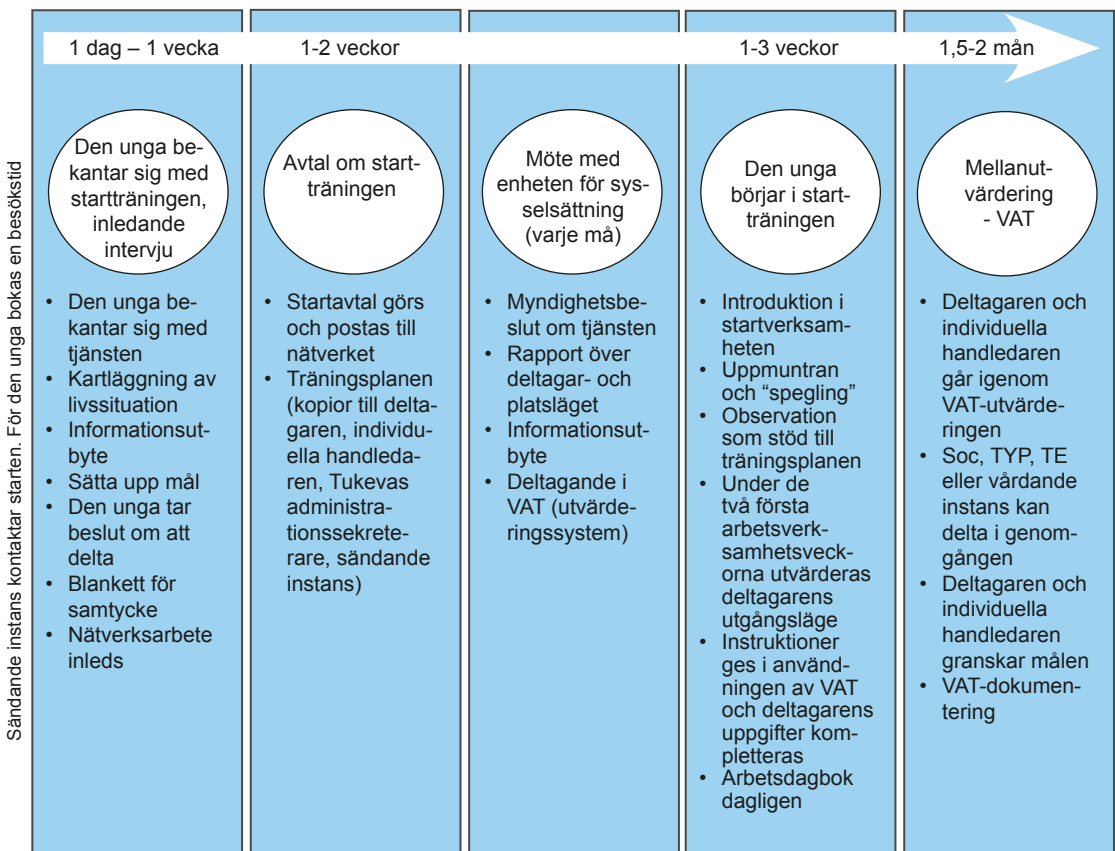
Erfarenheter från pilotprojekt – olika sätt att genomföra startträning

Startträningen har definierats i föreningen Valtakunnallinen työpajajyhdistys Startnätverk. Arbetet fortsatte i projektet Starten mot ett bättre liv. Startträningen utvecklades och utformades som ett sektorövergripande samarbete mellan olika aktörer. Förbundet för ungdomsbostäder (NAL) och dess lokalavdelningar har deltagit i samarbetet. Pilotverksamhet inom projektet Starten mot ett bättre liv har genomförts vid Joensuun Nuorisoverstas ry, stiftelsen Tukeva-työvalmennussäätiö i Kuopio, Helsingfors Diakonissanstalt, Omnia i Esbo och Silta-Valmennusyhdistys i Tammerfors.

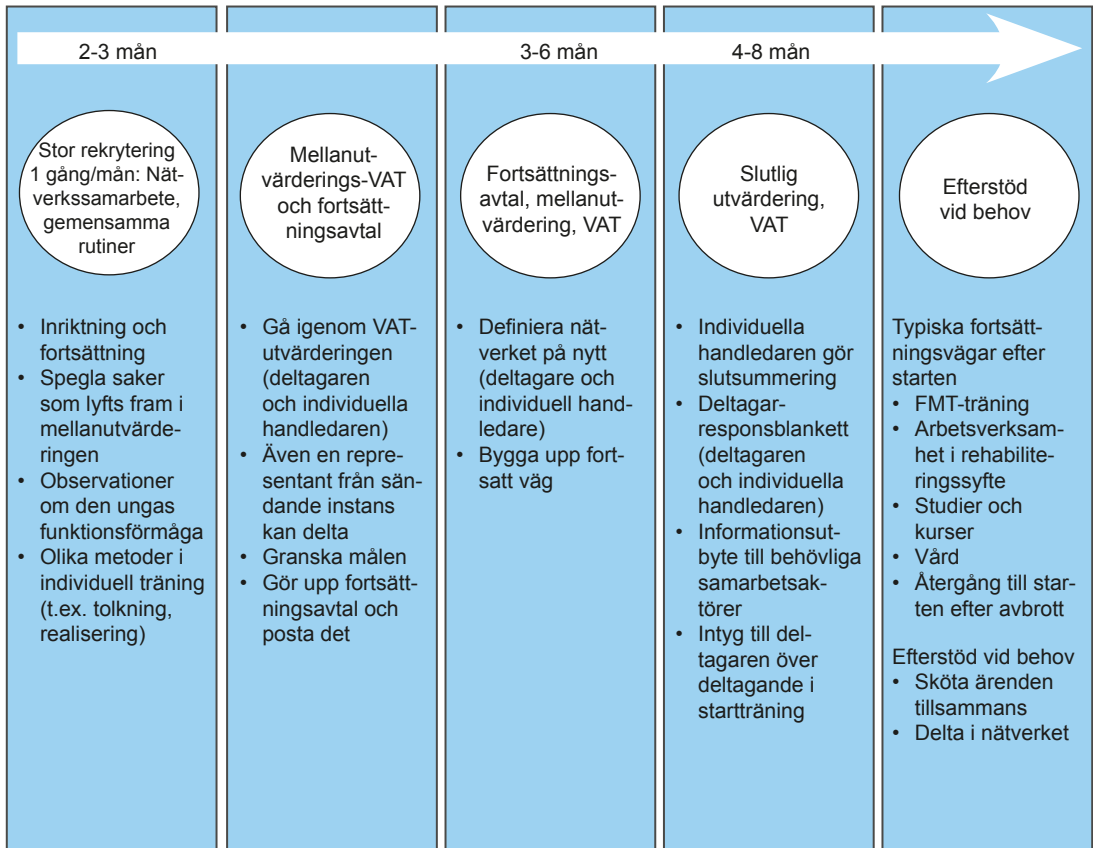
Startträningen genomfördes på de olika orterna och av de olika aktörerna med betoning på individuell träning och gruppträning. Aktörerna fick stöd i att utveckla regionala verksamhetsmodeller. Verksamhetsmetoderna för pilotprojekten inom projektet Starten mot ett bättre liv varierade från modeller med en individuell handledare till verksamhetscenterliknande lösningar.

Stiftelsen Tukeva-työvalmennussäätiös startverkstadstjänst

Stiftelsen Tukeva-työvalmennussäätiö verkar i Kuopio, Siilinjärvi, Maaninka och Leppävirta. Enheten för sysselsättning vid vuxensocialarbetet i Kuopio köper av stiftelsen startverkstadstjänster för kuopiobor under 29 år enligt ramavtal.

Figurer 5a och 5b. Tjänsteprocessen i Stiftelsen Tukeva-työvalmennussäätiös startprocess i huvuddrag år 2011.

Figur 5b.

Den grundläggande uppgiften för Tukeya-työvalmennussäätiö är att stödja unga som står utanför arbetslivet och löper risk för utslagning samt hjälpa långtidsarbetslösa att övergå till studier eller den öppna arbetsmarknaden.¹⁷

Tukeya-työvalmennussäätiö har varit delaktör i projektet. Startträningens huvuddrag beskrivs i figurerna 5a och 5b. I tjänsteprocessen fortsätter den individuella träningen, observationen, handledningen, stödet, nätverkssamarbetet och VAT-dokumenteringen under hela startträningen. Stiftelsen har 50 deltagarplatser i startverksamhet för unga under 29 år. Verksamhetens fokus ligger på unga i åldrarna 16–20 år. Verksamheten består av inläring av vardagshandling genom verksamhet samt planering av den fortsatta vägen. I projektet Starten mot ett bättre liv har man i stiftelsen Tukeya-työvalmennussäätiö erbjudit unga stöd i bostadsärenden.

En utmaning i arbetet upplevdes utgöras av ungas snabba förändringar i livssituationer, där det föreligger risk att den unga ska bli tillfälligt bostadslös, som till exempel vid separationer, avbrutna studier eller när föräldrarna kastar ut sitt barn som har uppnått myndig ålder. Styrkan i startträningen i sådana situationer har varit arbetstagarens flexibilitet. Handledaren kan träffa den deltagare som befinner sig i en krissituation oftare än vanligt. Därtill har arbetstagaren ett omfattande samarbetsnätverk som stöd i sitt arbete.¹⁸

17 <http://www.ksts.fi>, hänv. 26.10.2012

18 Material från Tukeya-työvalmennussäätiö

Tjänsten Vamos vid Helsingfors diakonissanstalt

Vamos är Helsingfors Diakonissanstalts servicehelhet för 16–29-åriga helsingforsbor. Verksamhetens syfte är att stärka ungdomarnas egna kraftresurser och styrkor och stödja dem i att engagera sig i en individuellt utvärderad och planerad fortsatt väg. Huvudsyftet är att hjälpa ungdomarna att hitta en väg till utbildning eller arbetsliv.¹⁹ I projektet Starten mot ett bättre liv arbetade Vamos-projektets uppsökande ungdomsarbetare och verksamhetscentret Vamos arbetstagare tillsammans med ungdomarna som pararbete (se figur 6). I bostadsärenden fick de unga stöd från Förbundet för ungdomsbostäders lokalavdelning i Helsingfors, Nuoret asujat stadissa ry (Nasta ry)

I Vamos inleds processen med att den unga och den uppsökande arbetaren tillsammans gör upp en inledande kartläggning över den ungas situation och utgående från den en plan med behövliga åtgärder. Efter den inledande kartläggningen bekantar sig den unga tillsammans med den uppsökande arbetaren med verksamhetscentret Vamos, dvs. med lokalerna och verksamheten. I Vamos verksamhetscenter för unga kan ungdomarna öva sig i grundläggande vardagssysslor under ledning, i en trygg miljö i Hertonäs. Målet med centrets verksamhet är att stärka den ungas jagbild och självkänsla, öva sociala färdigheter, samspel och att fungera i grupp samt få en upplevelse av gemenskap. De unga kan hänvisas till verksamhetscentret utan remiss. Efter att ha bekantat sig med verksamhetscentret kan den unga följande vecka börja i en grupp om han eller hon själv vill.

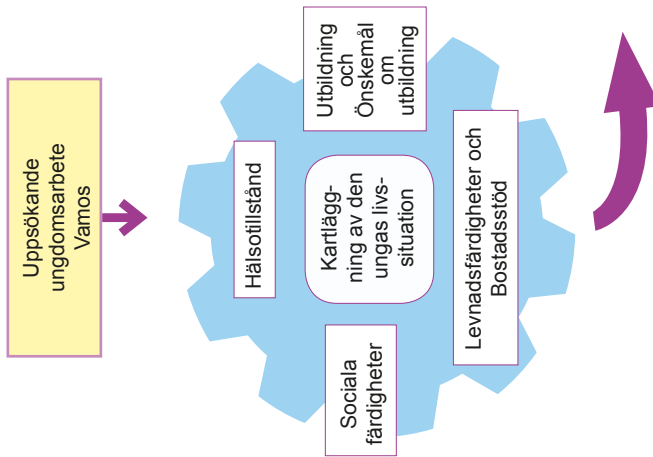
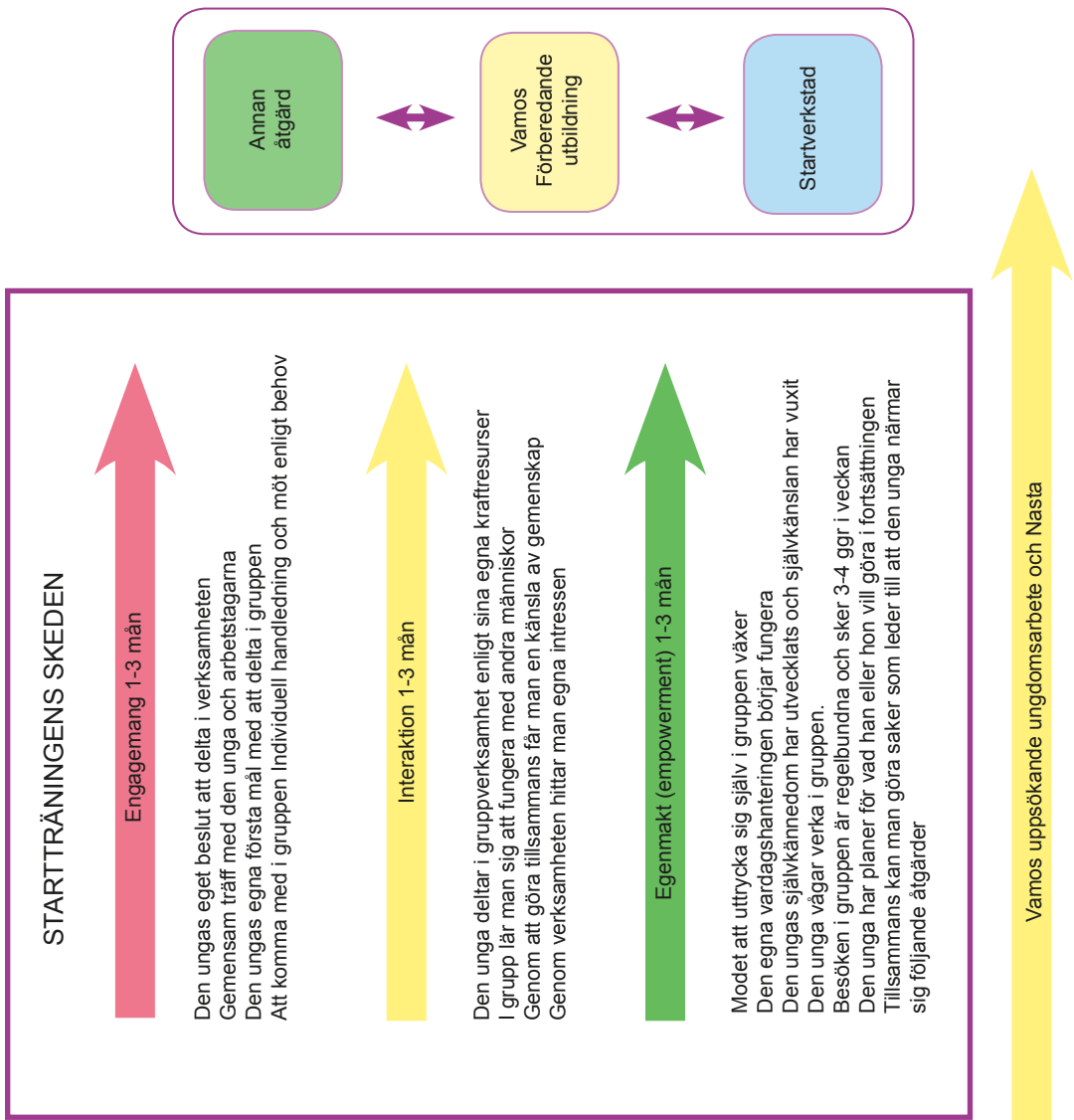
Efter att besöken på verksamhetscentret har inletts görs en individuell och målinriktad plan upp tillsammans med den unga. Besöken kan börja så att den unga först besöker centret fyra timmar en dag i veckan, men att man efterhand ökar till fyra dagar i veckan och fyra timmar per gång. Målet är att den unga ska besöka centret så regelbundet som möjligt, för att få stöd i dygnsrytmen och hålla kvar den.

I verksamhetscentret ordnas verksamhet fyra dagar i veckan, måndag till torsdag. Verksamheten sker i grupp. I gruppen övar man olika vardagssysslor, till exempel saker i anslutning till hemskötsel, som t.ex. matlagning. De unga kan också bekanta sig med olika utbildnings- och selsättningsmöjligheter. Tillsammans med den unga gör man studiebesök på läroanstalter och verkstäder och bekantar sig med förberedande utbildning och olika hobbymöjligheter.

Den unga träffar regelbundet sin egen, utnämnda arbetstagare vid verksamhetscentret. Under dessa möten går man igenom mål och planerar den fortsatta vägen. Den unga får tid att hitta en sådan fortsatt väg som verkligen känns som en väg han eller hon kan förbinda sig till. Gruppens verksamhet planeras tillsammans med ungdomarna. På så vis erbjuder verksamheten så mycket som möjligt av sådant stöd som hjälper ungdomarna att engagera sig i samhället och hitta sin egen plats.²⁰

19 <https://www.hdl.fi/fi/palvelut/kehittamishankkeet/31-suunnista-tulevaisuuteen-vamos, viitattu 26.10.2012.>

20 Material från Vamos servicehelhet.

Figur 6. Startträningens skeden vid Vamos, som är en del av Helsingfors Diakonissanstalt.

Startverkstadsprojektet vid Joensuu Nuorisoverstas ry

Starten mot ett bättre liv fungerade som partnerskapsprojekt i startverkstadsprojektet i Joensuu. Startverkstadsprojektet vid Joensuu Nuorisoverstas ry erbjuder startträning för 60 unga om året i området Joensuu, Polvijärvi, Outokumpu och Liperi. Startverkstaden är en del av Norra Karelen utbildningssamkommuns projekt Nuorten tuki. Projektet startade den 1 mars 2010 och avslutas den 30 juni 2014. Projektet finansieras av ESF, närings-, trafik- och miljöcentralen samt regionens kommuner. Startverkstadens deltagare är 16–29-åringar utan arbete eller inkomst. Den genomsnittliga åldern för personer som har hänvisats till startverkstaden är 21–22 år.

I Joensuu genomförs startverksamheten för unga i partnerskap mellan Startverkstadsprojektet, Joensuu Nuorisoverstas ry och Joensuu Nuoristorvast. Alla centrala ungdomsaktörer i staden deltar aktivt i nätverksarbetet. Utvärderingen av verksamhetens effektivitet har utvecklats genom interaktiv dokumentering och illustrering, i vilken både handledarna och de unga har deltagit. I gruppverksamheten gavs de unga även handledning i anslutning till boende.

Startträningssperioden i startverkstadsprojektet är 3–9 månader lång, beroende på individuella behov och mål. Startträningen på startverkstaden består av tre olika skeden, och varje skede är 1–3 månader långt. Målet med startträningssperioden är att väcka motivation, vidga synvinklarna och få deltagarna att hålla sig kvar på sina fortsatta vägar. Här presenteras träningsskedena på startverkstaden noggrannare.

Engagemang (1–3 mån):

- bekanta sig med verkstaden
- kartlägga livssituationen
- egna önskemål
- sätta upp mål
- få i skick myndighetsärenden
- bygga upp förtroende
- funktionalitet

Under engagemangsskedet kan besöken då man t.ex. gör kartläggning och bekantar sig med verksamheten ske en till två gånger i veckan.

- Under besöken
- presenteras verksamheten
- fyller man i blanketter (individuell tränings-, samtycke- och personuppgiftsblankett, självutvärdering av livssituation)
- görs inledande intervju och nätverkskarta ("vem är jag")
- funderar deltagaren på: "Vad är jag intresserad av? Vad behöver jag stöd med?"
- sätter deltagaren upp sina mål (blankett för individuell träning) och tillsammans funderar man på hur man kan uppnå dessa mål i små steg
- för man dagbok

Interaktion (1–3 mån)

- funktionell verksamhet i smågrupper
- stärka sociala färdigheter

- stödja vecko- och dygnsrytmen
- realisera vardagen

Man försöker nå målen genom aktiv verksamhet. Verksamhet kan förutom gruppverksamhet vara motion, kultur, matlagning, myndighetsbesök och studiebesök på bland annat läroanstalter, arbetsplatser och verkstäder.

Egenmakt och fortsatta vägar (1 – 3 mån)

- att syssla med en hobby självständigt
- att sköta myndighetsärenden aktivt och inom utsatt tid
- att stärka vardagshanteringen
- att vidga perspektiven på framtiden
- att bli motiverad till vardagshandling
- att hitta en realistisk fortsatt väg

I det här skedet görs en mellanutvärdering (dagbok), och situationen och målen granskas realistiskt. Man funderar också på konkreta fortsatta vägar, söker sig fram till en sådan och kommer överens om fortsatt uppföljning. Möjliga fortsatta vägar kan vara till exempel:

- studieplats
- Ohjaamo i Joensuu och öppna yrkesinstitutet
- utbildningsprövning
- förberedande utbildning
- arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte
- arbetsprövning på verkstaden
- arbetsprövning i företag
- arbetspraktik eller arbetslivsträning i företag
- arbetspraktik eller arbetslivsträning på verkstaden
- lotsning till andra tjänster, till exempel missbrukar- eller mentalvårdstjänster²¹

Omnias startgruppsprojekt

Vid Omnia i Esbo genomfördes delprojektet Startgruppen inom projektet Starten mot ett bättre liv. Omnia är en sektorövergripande ordnare av yrkesutbildning. Dess medlemskommuner är Esbo, Grankulla och Kyrkslätt. Omnia i Esbo ordnade Startkurser för unga som lades till den grundläggande verksamheten vid Omnias ungdomsverkstäder.

Omnias Startverkstad producerar verkstadsverksamhet för invånare i åldrarna 15–16 år i Esbo, Grankulla och Kyrkslätt. På startverkstaden hjälper man unga att hitta sin riktning mot framtid och yrkesval genom verksamhet i liten grupp och nya erfarenheter. Under verkstadsperioderna och studiebesöken bekantar man sig med praktiskt arbete. Man utarbetar också en personlig studieplan för de studerande. På startverkstaden kan man bland annat gå första hjälpen-kurs och ta hygienpass, vilket är till nytta med tanke på deltagarnas fortsatta vägar. Startverkstadsperioden är ett läsår lång.²²

21 Material från Joensuun Nuorisoverstas ry

22 Omnia, <http://www.omnia.fi/Resource.phx/osio/osio-tyopajat/tyopajat/starttipaja.htm>, viitattu 26.10.2012.

Föreningen Silta-Valmennusyhdistys ry:s gruppträning Potkua Päivään

I föreningen Silta-Valmennusyhdistys i Tammerfors genomfördes gruppträningen Potkua Päivään som ett delprojekt inom projektet Starten mot ett bättre liv. Silta-Valmennusyhdistys ry är en allmännyttig förening som har grundats av medborgarorganisationer och verkar i Tammerforsregionen. Föreningen verkar inom området för social sysselsättning som utvecklare av och partner inom verkstadsverksamhet och alternativa utbildningsvägar. Gruppträningen Potkua Päivään inleddes för ungdomar i åldrarna 18–20 år som saknade yrkesexamen och hade avbrutit sina yrkesstudier. Målet var att få dem att aktivera sig i planeringen av sina egna liv och fundera på nya utbildningsmöjligheter.

Inom projektet Starten mot ett bättre liv samarbetade man med Silta-Valmennusyhdistys KOHO-tjänst. I samarbetet deltog även TIITU-verksamheten aktivt. TIITU är en del av föreningen Tampereen seudun nuorisoasunnot ry (Tasna) och en tjänst för stödboende. Målgruppen för TIITU är unga under 25 år som får stöd i sin situation genom självständigt boende, men som fortfarande har svag beredskap för det. Deltagarna är till största delen personer som övergår från barnskydds-, missbrukar- eller mentalvårdsinstitutioner och de kan ha ADHD eller autismspektrumstörning. I deltagargruppen finns också invandrare och unga som har hamnat i kris i sitt tidigare boende.

Deltagarna erbjuds inledningsvis stöd i boendefrågor. De lotsas huvudsakligen till stödet via socialbyråns handledning. Målet är att förbättra de ungas boendefärdigheter, ansvar och interaktionsförmåga samt utveckla deras vardagshantering. Verksamheten utvecklar de ungas sociala färdigheter och ger upplevelser av att lyckas. Av ungdomarna på TIITU har flera lotsats vidare till Silta-Valmennus Kipinä-grupper som startade efter gruppträningspilotprojektet Potkua Päivään . I grupperna som pågår i fyra veckor stöds de ungas vardagshantering och framtidsplanering. I gruppen bekantar man sig med olika utbildnings- och verkstadsmöjligheter och motiveras och uppmuntras att planera sitt eget liv och hitta sina styrkor.²³

23 www.siltavalmennus.fi, hänv. 26.10.2012, material från Silta-Valmennusyhdistys, material från TIITU, <http://www.tasna.fi/tuettu+asuminen/>, hänv. 26.10.2012 och Eriksson & Tuuteri 2012

Erfarenheter och utvärderingar av startträningen

I utvärderingsundersökningen²⁴ av projektet Starten mot ett bättre liv intervjuades deltagare och handledare i startträningen samt olika samarbetsparter. I intervjuerna beskrivs startträningen som serviceprocessens inledande verksamhet, i de ungas vardag och vid deras sida. Det centrala i startträningen var enligt utvärderingsundersökningen att utgångspunkten för verksamheten alltid kunde anpassas enligt den ungas speciella behov.

En av de saker som togs upp som den väsentligaste delen i startträningen var inläring av färdigheter som hör till det vuxna livet. Med hjälp av startträningen har många vardagliga frågor klarnat och man har fått bättre ordning på olika saker med anknytning till samhällets handlingsmodeller. Man har i startträningen lyckats skapa ett icke-myndighetsmässigt stödförhållande till den unga, där handledaren har kunnat fungera som ”jurist, tolk och sekreterare” mellan myndighetssystemet och den unga.

Handledaren har under träningsperioden skapat en personlig och förtroendefull relation till deltagarna och har på ett positivt sätt blivit en betydelsefull person i de ungas liv: deltagarna upplevde ofta att handledaren stod mentalt nära och fungerade som en vardagsaktör som förde ärenden framåt. I ett gott träningsförhållande har man «lyssnat, varit intresserad, gett utrymme och integritet, men samtidigt visat äkta omsorg». Också det sätt på vilket startträningens handledare har lyft fram svåra frågor och vid behov ställt den unga mot väggen upplevdes som positivt. Till handledarens yrkesskicklighet hör att hitta rätt slag av begripliga och effektiva sätt att möta också svåra saker.

De intervjuade unga upplevde att de med hjälp av startträningen har fått ökad förmåga att ta ansvar för sitt eget och andras liv. Med hjälp av handledarens stöd har man fått stopp på den tillvaro som bestod av att driva omkring utan mål och mening. Med hjälp av stödet har man också kunnat bygga upp realistiska och uppnåbara planer. De unga kunde gestalta en framtid med sådana inslag som eget hem, förhållande, utbildning och en arbetsplats som känns rätt. Startträningens handledare utgjorde också med sitt eget arbete och sina arbetsmetoder en positiv förebild för de unga i fråga om tron på framtiden och ett arbetsliv.

Med hjälp av startträningen har de unga enligt utvärderingsundersökningen klarat av att skaka av sig de utmaningar som tidigare har förmörkat deras liv och som har orsakat till exempel avbruten skolgång och starka rädslor för sociala situationer. Samtidigt har handledaren kunnat hjälpa den unga att få erfarenheter av att lyckas och vinna över sig själv i situationer som tidigare har känts svåra. De situationer där den unga vann över sig själv kunde vara vardagliga och verka enkla, men har ändå varit av stor betydelse för deltagaren.²⁵

En deltagare kommenterade sin startträningsprocess vid den startträningsproducerande verkstaden så här:

”Innan jag började på verkstaden kände jag mig ensam. Och jag tyckte att ingen riktigt förstod mig. Redan vid första besöket fick jag en känsla av att verkstaden är ett bra ställe för mig.

... Jag hade aldrig kunnat tro att tiden på verkstaden kunde få till stånd så stora förändringar som den fick. Tack vare er orkar jag gå min skola ordentligt till slut, och åtminstone nånans djupt inom mig vet jag att jag är värd allt det beröm ni gav

24 Joro ym. 2011.

25 Joro ym. 2011.

För åtta månader sedan trodde jag att jag inte ens förtjänade ett bra liv. Idag vet jag att jag på riktigt kan uppnå mina mål om jag arbetar för det. Jag tänker inte längre att jag om fem år är förtidspensionerad och olycklig i någon hemska lägenhet utan något mål ...

... Jag trodde inte att jag skulle säga så här, men jag tror att ni räddade resten av mitt liv. Tack för det.”

Startträningen har setts som en hjälp med att avlägsna deltagarnas frustration gentemot myndigheterna. Då säkerställer startträningens handledare att den unga förbinder sig till myndighetssamarbetet: den unga förstår instruktionerna och förpliktelserna och håller tidtabellen. I startträningen följer handledaren ofta deltagaren från en tjänst till en annan. I utvärderingsrapporten av Joro m.fl. utvärderades startträningen som viktig ur myndigheternas synvinkel:

”... väldigt viktig på så vis att då de tar tid som individuell träning, alltså då de unga far dit och man går med ut på gatan, på fältet, och gör sakerna tillsammans, vilket man inte alltid själv har tid till, att man inte bara pratar.”

”En del av oss [arbetstagare] var sådana att de aldrig har varit hemma hos en deltagare, att det bara var så att man träffades här på byrån i form av socialarbete och det kunde gå ett halvt år mellan träffarna, och så träffas du femton minuter, så du får knappt nån bild av personen.”

26

Arbetstagarna i projektet Starten mot ett bättre liv sågs i utvärderingsrapporten som viktiga lokala partnerskapskoordinatörer. Till exempel i Joensuu skapades på initiativ av en projektarbetare ett konkret fungerande samarbetsorgan, som ansågs vara bra och innovativt. Projektets arbetstagare har ansetts vara en viktig part i modiga försök, där man på nya sätt har överskridit lokala aktörsspecifika gränser.

Enligt utvärderingsrapporten:

*”Startträningens arbetet kan anses vara i en strategisk position i vår tids samhälle där klyftan mellan den (bland annat av marknaden frammanade) idealvärld som betonar individens o begränsade möjligheter och den verkliga realvärlden med sina ojämnt fördelade resurser har vuxit sig så stor att det känns omöjligt för den som står på ”fel sida” av klyftan att ta sig över den. (jfr t.ex. Ziehe 1991.) Startträningen kan hjälpa den unga som har fastnat vid klyftans kant att bygga sig ett gott liv också i realvärlden och öppna ögonen och se saker som är värda att uppnå även i den världen. Den uppmuntrar till att koncentrera tankarna på det man kan göra för sitt liv här och nu, istället för att odsla bittra tankar på det man hade kunnat göra på idealsidan av klyftan – om man hade varit så lyckligt lottad att man hade tagit sig dit. När startträningen lyckas kan den realisera den ungas drömmar så att de blir uppnåbara och erbjuda erfarenheter av att lyckas, så att silhuetten av marknads idealvärld tappar sin lyskraft och de drömmar som kan uppnås i realvärlden börjar kännas intressanta – där i andra änden av den stadiga och säkra bro som byggs av goda vuxenrelationer.”*²⁷

26 Joro ym. 2011.

27 Joro ym. 2011.

En handledare i startträningen berättade i utvärderingsrapporten att hon hade bett sin deltagare ta bort all konditionalis, dvs. alla uttryck med ”skulle”, i texten om framtidsplanerna.

“Att forma om sina tankar från konditionalis till futurum gör att de blir möjliga här och nu och gör det möjligt att ta det första steget på bron. Redan det första steget kan göra att den individ som är förlamad av skräck kan känna krafterna återvända och se och tro på sin förmåga att fortsätta framåt.

Genom att slipa ned tröskeln till startträningen så att den blir väldigt låg och välkomna dem som tar ett steg fram och två steg tillbaka i sina egna liv att komma på nytt och på nytt, kan träningen fungera som en livsviktig motkraft till olika destruktiva extremrörelser som lockar de unga som har fösts ut i marginalen av samhällets effektivitet. På så vis får också de ungdomar som redan länge har stått utanför ändå en möjlighet att på nytt hitta huvudleden – om det så skulle ske genom en till synes oändlig växling mellan progression och regression.”²⁸

Startträningen som en del av servicesystemet

Unga lotsas till startträningen längs många olika vägar. Det är ofta t.ex. servicecenter för arbetskraft (TYP), kommunernas social- och hälsoväsen, olika vård- eller rehabiliteringssamfund samt läroanstalter som hänvisar unga till tjänsten. Man söker sig också till tjänsten på eget initiativ eller med hjälp av den närmaste kretsen. Uppsökande ungdomsarbete som riktar sig till unga under 29 år fungerar ofta som startträningens sändande instans. Startträningen har potential att fungera som en betydelsefull tjänst, till vilken det uppsökande ungdomsarbetet kan lotsa de unga som har allra svårast att söka sig vidare i livet.

Deltagarna som går vidare från startträningen är ofta inte genast redo för den öppna arbetsmarknaden eller till exempel yrkesutbildning. Följande steg för dem är förmodligen att gå vidare till verkstaden eller olika vägledande och förberedande utbildningar. Beroende på deltagarnas yrkesmässiga bakgrund, kan arbetspraktik vara ett lämpligt följande steg för en del.

Startträningen genomförs med många slags avtal och med olika benämningar. Utmaningen är att nuvarande åtgärder och samhällets tjänster ofta inte möjliggör den långsiktighet och flexibilitet som startträningen kräver. Startträning genomförs ibland som arbetsverksamhet i rehabiliterande syfte, men det passar inte för alla personer som är i behov av startträning. För att uppfylla kraven för arbetsverksamhet i rehabiliterande syfte ska personen vara arbetslös arbetssökande. Men många unga som är i behov av startträning har inte anmält sig som arbetslösa arbetssökande. Arbetsverksamhet i rehabiliterande syfte som sista utväg tolkas ibland i kommunerna så att personen innan arbetsverksamhet i rehabiliterande syfte inleds måste gå igenom de flesta av arbetsförvaltningens åtgärder. Det leder till att den person som är i behov av startträning inte får behövliga tjänster i rätt tid, i ett tillräckligt tidigt skede och tillräckligt snabbt efter att behovet har uppstått.

Ett hinder för användning av arbetsverksamhet i rehabiliterande syfte som startträningens åtgärd är kravet på att arbetsverksamhet i rehabiliterande syfte ska pågå minst fyra timmar per dag. Många personer som är i behov av startträning är åtminstone inte inledningsvis redo att förbinda sig till regelbunden verksamhet eller att vara på plats i fyra timmar i sträck. Det första målet med startträningen är ofta att överhuvudtaget få deltagaren att komma till överenskommen plats och förbinda sig att delta i träningen. Först efter en tid kan man komma överens om mera exakta tider och mängder. Startträningen bör behandlas som en separat och självständig tjänst i kommunernas socialväsande som köps eller produceras som startträningstjänst.

Startträningens framtidsutsikter

Startträningen som genomförs på verkstäderna erbjuder en del som ofta saknas i tjänsteutbudet, dvs. den del som kan svara på de individuella behoven hos de människor som är i allra svagast position i samhället. Det uppsökande ungdomsarbetet söker aktivt upp unga som har hamnat utanför, men den riksomfattande utmaningen har blivit att hitta lämpliga fortsättningsvägar. Startträningen är målinriktad och regelbunden verksamhet med låg tröskel i det inledande skedet av serviceprocessen. Den är avsedd för personer som har förlorat sin dygnsrytm eller har olika typer av beroenden, problem med den mentala hälsan, inlärningssvårigheter eller brister i vardagshanteringen. Den är en långsiktig process som fungerar som fortsättning på till exempel uppsökande ungdomsarbete och stärker beredskapen att fortsätta på verkstad, i utbildning eller arbetsliv.

Med startträningen kan man också svara mot den förnyelse av socialvårdslagstiftningen som är under beredning. Man ingriper ofta för sent i krissituationer, vilket gör att man i stället för förebyggande åtgärder måste ta till dyrare, reparerande åtgärder. Arbetsgruppen för förnyelsen har föreslagit att arbetets fokus ska flyttas till förebyggande och tidigt stöd. I det aktuella förslaget betonas dessutom deltagarinriktade tjänster som svarar mot individuella behov och stärker delaktigheten. På så vis är startträningen väldigt aktuell och en bra metod att svara mot bland annat ungdomsgarantin. Också den sociala rehabilitering som nämns i den förnyade socialvårdslagen kan genomföras genom startträning. I startträningen har man konkret observerat nyttan av social rehabilitering. Verkstädernas startträning erbjuder kommunerna ett sätt och en partner för att genomföra social rehabilitering. Startträningen är en allt starkare och mera använd handlingsmodell på verkstadsfältet.

Startträningen kan ses som en investering i framtiden. Utgående från olika aktörers beräkningar kan man uppskatta att en ung person som permanent står utanför arbetslivet kostar samhället över 1,23 miljoner euro.²⁹ Tilläggskostnaderna kan utgöras av till exempel behövliga mentalvårds-, social- och missbrukarvårdstjänster. Dessutom förlorar samhället de skatteinkomster som personen skulle betala om han eller hon var i ett anställningsförhållande. Startträningen ger ekonomiska inbesparingar på lång sikt, förutom att den förbättrar individens framtidsutsikter och livskvalitet. Vid sidan av de ekonomiska effekterna bör man reda ut effekterna för deltagaren själv och hans eller hennes liv.

Enligt Järvelä (2008) är det en krävande uppgift att utvärdera deltagarresultat och effekter i den typ av träningsverksamhet som sker i startträningen. Därför bör det finnas flera olika synvinklar för utvärdering. Träningens effekter bör speglas mot deltagarens utveckling som helhet. I en helhetsutvärdering av utvecklingen ingår till exempel en analys av hur deltagarens psykiska, sociala och fysiska handlingsförmåga utvecklas under träningens gång. En annan viktig infallsvinkel på träningens verkan är hur deltagaren klarar av att sätta upp egna mål och framskrida enligt dem. En tredje är att ta reda på deltagarens egna erfarenheter av vad han eller hon har lärt sig under träningsperioden.³⁰ Som sammanfattning kan man konstatera att man inte ska granska enbart statistiska övergångar till sysselsättning eller utbildning utan också de övergripande effekterna på individens liv.

Arbetet med att förankra startträningen har fortsatt i föreningen Valtakunnallisen työpajayhdistys förankringsprojekt Starten mot ett bättre liv (2012–2015). För att få igång och förankra en ny handlingsmodell behövs stöd och resurser. Med medel som har reserverats för att verkställa

29 Tarkastuskertomus 146/2007, VTV, summan har beräknats till motsvarande värde 2011.

30 Järvelä (toim.) 2008.

ungdomsgarantin stöds utvecklingen av och resursfördelningen till verkstädernas tjänster med lägst tröskel, men för att säkerställa tillgången på dessa tjänster behövs stabila finansieringsmodeller. Startträningen behövs för att de övriga tjänsterna för personer i svag ställning ska vara effektiva och för att de personer som behöver dessa tjänster överhuvudtaget ska komma i kontakt med dem.

Källor

- Eriksson Mira ja Kaisa Tuuteri 2012. Nuorten tuetun asumisen kansallinen hanke 2008–2011. Nuorten asunnottomuuden ehkäiseminen. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishankkeen 2008-2011 osahanke. Loppuraportti. 15.6.2012, Nuorisotasuntoliitto ry.
- Hakkarainen Tyyne, Londén Pia, Luhtanen Marjukka, Peltosalmi Juha, Siltaniemi Aki, Särkelä Riitta 2012. Sosiaalibarometri 2012. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki.
- Heinämäki Tuija, Ollikainen Terhi 2010. ”Aktivoiko ryhmävalmennus koulupudokkaita? Potkua päivään – ryhmävalmennus.” Opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Helsingin Diakonissalaitos. <https://www.hdl.fi/fi/palvelut/kehittamishankkeet/31-suunnista-tulevaisuuteen-vamos>, viitattu 26.10.2012.
- Joro Tuula, Halonen Terhi ja Harinen Päivi 2011. Ponnahduslauta pehmeään nousuun. Starttivalmennus erityistä tukea tarvitsevien nuorten elämänjäsentäjänä.
- Järvelä Sampo (toim.) 2008. Starttivalmennus taiteen tekemisen keinoin kohti elämää. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry ja Silta-Valmennusyhdistys ry.
- Nuorisolaki 27.1.2006/72.
- Nuorten yhteiskuntatutkimus 2013. TEM raportteja 8/2012.
- Myrskylä Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja/Työ ja yrittäjyys 12/2011.
- Myrskylä Pekka 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA analyysi nro 19, 1.2.2012.
- Nurmi Jan-Erik 2011. Miksi nuori syrjäytyy? NMI-bulletin, 2011, Vol. 21, No. 2, Niilo Mäki -säätiö.
- Omnia, <http://www.omnia.fi/Resource.phx/osio/osio-tyopajat/tyopajat/starttipaja.htx>, viitattu 26.10.2012.
- Pietikäinen Reetta 2007. Palveluiden väliin putoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventointi nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 13.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelma. Valtioneuvoston kanslia 22.6.2011.
- Silta-Valmennusyhdistys ry. www.siltavalmennus.fi, viitattu 26.10.2012.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21.
- Tampereen seudun nuorisotasunnot ry, TIITU. <http://www.tasna.fi/tuettu+asuminen/>, viitattu 26.10.2012.
- Tarkastuskertomus 146/2007. Valtiontalouden tarkastusvirasto.
- Tukeva-työvalmennussäätiö. <http://www.ksts.fi/>, viitattu 26.10.2012.
- Valtakunnallinen nuorten työpajakysely (2012). Opetus- ja kulttuuriministeriö.